

Uusi soveltamisohje oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädännön toteuttamisen tueksi

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki tuli voimaan 1.8.2014. Lakiin on koottu aiemmin hajallaan olleita oppilas- ja opiskelijahuoltoja sekä opiskeluhuoltotyön kirjaamista ja muuta henkilötietojen käsittelyä, salassapitoa sekä rekisteripitoa koskevat säännökset. Lisäksi se sisältää uusia opiskeluhuollon järjestämistä ja menettelyjä koskevia säännöksiä. Lain toteuttamisen tueksi on nyt ilmestynyt uusi soveltamisohje. Se kuvaa opiskeluhuoltoon koskevan lainsäädännön kokonaisuutta ja selventää lain tulkintaan liittyviä ongelmakohtia. Suurin osa selvennyksistä liittyy yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon ja sen toteuttamiseen.

Laki koskee perusopetuslaissa (628/1998) tarkoitettua opetuksessa olevan oppilaan sekä lukiolaisissa (629/1998) ja ammatillisesta peruskoulutuksesta annetussa laissa (630/1998) tarkoitettua koulutuksessa olevan opiskelijan oikeutta opiskeluhuoltoon: yhteensä noin 800 000 lasta ja nuorta. Lain tarkoituksena on edistää opiskelijan ja koko opiskeluyhteisön hyvinvointia, huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä ja opiskelijoiden osallisuutta itseään ja opiskeluyhteisöä koskevissa asioissa. Lain mukaan opiskeluhuolto toteutetaan ensisijaisesti ennalta ehkäisevänä koko opiskeluyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhuoltona. Sen lisäksi opiskelijalla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon. Laki toi psykologi- ja kuraattoripalvelut myös toiselle asteelle.

Uusi soveltamisohje auttaa opiskeluhuollon järjestämisessä ja siinä, miten palvelut tuotetaan ja rahoitetaan. Samoin ohjeesta selviävät, milloin opiskelijalla on oikeus päästä yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon tai muihin opiskeluhuollon palveluihin. Soveltamisohjeeseen sisältyy oma luku, joka selventää lain edellyttämien monialaisen työryhmän merkitystä ja toimintaa. Opiskeluhuoltolakiin liittyvät salassapitovelvollisuudet ja toisaalta velvollisuudet ja oikeudet luovuttaa opiskelijaa koskevia tietoja käydään niin ikään soveltamisohjeessa läpi.

Soveltamisohje on laadittu opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, Opetushallituksen ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyönä.

Linkki:

Kuntainfo 13/2015 kokonaisuudessaan (Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädäntö. Soveltamisohje, PDF)
<http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot>

Lisätietoja:

Neuvotteleva virkamies Marjaana Pelkonen, sosiaali- ja terveysministeriö, p. 02951 63331,
etunimi.sukunimi(at)stm.fi

Kouluneuvos Ulla Vanttaja, Opetushallitus, p. 029 533 1218

Opetusneuvos Kristiina Laitinen, Opetushallitus, p. 029 533 1244

Ylilääkäri Marke Hietanen-Peltola, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, p. 02952 47294,
etunimi.sukunimi(at)thl.fi

Hallitusneuvos Anne-Marie Brisson, opetus- ja kulttuuriministeriö, p. 02953 30079
etunimi.sukunimi(at)minedu.fi

JAKELU:

Kunnat
Koulutuskuntayhtymät
Aluehallintovirastot: opetus- ja kulttuuritoimi; peruspalvelut, oikeusturva, luvat -vastuualue
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira
Tietosuojavaltuutetun toimisto
Suomen Kuntaliitto
Lapsiasiavaltuutettu
Suomen Rehtorit
Opettajien ammattijärjestö
Suomen Terveystieteiden tutkimuskeskus
Suomen Lääkäriliitto
Suomen koulu- ja opiskeluterveysyhdistys
Talentia
Suomen kuraattoriyhdistys
Suomen psykologiliitto
Suomen ammattiin opiskelevien liitto
Suomen Lukiolaisten Liitto
Suomen vanhempainliitto
Valtakunnallinen vammaisneuvosto
Vammaisfoorumi
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Opetushallitus
Terveystieteiden tutkimuskeskus

**UUSI OPPILAS- JA
OPISKELIJAHUOLTOLAINSÄÄDÄNTÖ**

SOVELTAMISOHJE

SISÄLLYS

JOHDANTO	3
Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki	3
Oppilas- ja opiskelijahuoltolain soveltaminen, tavoitteet ja kokonaisuus.....	3
Lain soveltamisala	3
Opiskeluhuollon tavoitteet ja kokonaisuus	4
Opiskeluhuollon kuraattorin tehtävistä ja kelpoisuudesta.....	4
Yksilökohtaisen opiskeluhuollon suhde opetuksen toteuttamiseen ja oppimisen tukeen	5
Opiskeluhuollon järjestäminen ja rahoitus	5
Järjestämisvastuu ja palvelujen tuottaminen.....	5
Rahoitus	6
Opiskeluhuollon suunnitelmat ja ryhmät	7
Opiskeluhuollon suunnitelmat	7
Opiskeluhuollon ryhmät.....	8
Yhteisöllinen opiskeluhoolto ja sen toteuttaminen	8
Yksilökohtainen opiskeluhoolto ja sen toteuttaminen.....	9
Opiskelijan pääsy opiskeluhoollon palveluihin	10
Monialainen asiantuntijaryhmä.....	11
Opiskelijan itsenäinen asema	13
Yksilökohtaisen opiskeluhoollon kertomukset ja rekisterit	14
Salassapitovelvoitteet.....	17
Opiskeluhoollon tiedot - arkaluonteisia ja salassa pidettäviä	17
Oikeus poiketa salassapitovelvoitteista.....	19
Oikeus antaa sivulliselle opiskeluhoollon rekisteriin sisältyviä tietoja.....	19
Oikeus poiketa salassapitovelvoitteista opiskeluhoollon tehtävissä	20
Velvollisuus luovuttaa salassa pidettäviä tietoja.....	21
Tietojen luovutukseen liittyvät pyynnöt ja kirjaukset.....	22
Opiskeluhoollon ohjaus, seuranta ja valvonta.....	23
Ohjaus	23
Seuranta ja arviointi	23
Valvonta.....	23
Muu toimeenpanon tuki: Oppaat ja tiedotuskanavat.....	23

LIITTEET

JOHDANTO

Tämän soveltamisohjeen tarkoituksena on lyhyesti kuvata opiskeluhoitoa koskevan lainsäädännön kokonaisuus ja selventää sen tulkintaan liittyviä ongelmakohtia. Soveltamisohje on laadittu opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä Opetushallituksen ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyönä. Soveltamisohjetta ovat kommentoineet myös Kuntaliiton ja Tietosuojavaltuutetun toimiston edustajat.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013, jäljempänä opiskeluhoitolaki) tuli voimaan 1.8.2014. Lakiin on koottu aiemmin hajallaan olleita oppilas- ja opiskelijahuolto- sekä opiskeluhoitotyön kirjaamista ja muuta henkilötietojen käsittelyä, salassapitoa sekä rekisterinpitoa koskevat säännökset. Lisäksi se sisältää kokonaan uusia säännöksiä, jotka koskevat opiskeluhoiton järjestämistä ja menettelyjä. Laki edellytti muutoksia myös moniin muihin koulutusta ja sosiaali- ja terveydenhuolto- ta koskeviin säädöksiin. Lakiin on tehty muutoksia 1.1.2015 sekä 1.4.2015 ja 1.8.2015.

Lainvalmisteluasiakirjat ja säädökset sekä lain muutoksiin liittyvät asiakirjat ovat liitteessä 1.

Opiskeluhoitolaissa omaksutun käytännön mukaisesti tässä soveltamisohjeessa opiskelijalla tarkoitetaan myös perusopetuslaissa tarkoitettua oppilasta ja esiopetuksessa olevaa lasta, koulutuksen järjestäjällä tarkoitetaan myös opetuksen ja esiopetuksen järjestäjää ja oppilaitoksella tarkoitetaan myös koulua ja esikoulua.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain soveltaminen, tavoitteet ja kokonaisuus

Lain soveltamisala

Lakia sovelletaan

- esi-, perus- ja lisäopetuksen oppilaisiin
- lukiossa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskeleviin opiskelijoihin
- maahanmuuttajille järjestettävän perusopetukseen valmistavan opetuksen oppilaisiin
- maahanmuuttajille ja vieraskielisille järjestettävän lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen opiskelijoihin
- niihin aikuislukion opiskelijoihin, jotka opiskelevat perusopetuksen oppimäärää
- ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen (Valma) opiskelijoihin
- työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen (Telma) opiskelijoihin

Lakia ei sovelleta

- perusopetuslaissa tarkoitettuun aamu- ja iltapäivätoimintaan, perusopetuksen yksittäisiä oppiaineita opiskeleviin eikä lukion aineopiskelijoihin
- aikuislukiossa opiskeleviin, jotka suorittavat lukio-opintoja aikuisten lukiokoulutuksen opetussuunnitelman mukaisesti
- näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen, ammatillisen lisäkoulutuksen opiskelijoihin eikä ammatillisen koulutuksen yksityisopiskelijoihin
- oppisopimuskoulutuksessa oleviin, jos se järjestetään näyttötutkintoon valmistavana koulutuksena tai sellaisena lisäkoulutuksena, joka ei johda tutkintoon.

Näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa ja muussa ammatillisessa lisäkoulutuksessa annettavasta opiskelijahuollosta säädetään ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 16 a §:ssä (1291/2013), joka tuli voimaan yhtä aikaa oppilas- ja opiskelijahuoltolain kanssa. Pykälä sisältää opiskelijahuollon määritelmän ja opiskeluterveydenhuollon osalta viittauksen terveydenhuoltoon. Lisäksi siinä veloitetaan koulutuksen järjestäjät toimimaan yhteistyössä opiskelijahuollon palveluita antavien ja järjestävien tahojen kanssa ja antamaan opiskelijoille tietoa käytettävissä olevista opiskeluhuollon eduista ja palveluista sekä tarvittaessa ohjaamaan opiskelijaa hakemaan näitä etuja ja palveluita.

Opiskeluhuollon tavoitteet ja kokonaisuus

Lain tarkoituksena on edistää opiskelijan ja koko opiskeluyhteisön hyvinvointia, huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä ja opiskelijoiden osallisuutta itseään ja opiskeluyhteisöä koskevissa asioissa. Lain tavoitteena on turvata varhainen tuki sitä tarvitseville sekä opiskeluhuoltopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja niiden laatu. Varhain tarjotun riittävän tuen tavoitteena on ehkäistä pulmien syventymistä ja vähentää lastensuojelun tarvetta. Laki vahvistaa opiskeluhuollon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.

Lain keskeisenä tavoitteena on siirtää opiskeluhuoltotyön painopistettä yksilökeskeisestä työstä yhteisölliseen ja hyvinvointia edistävään työhön ja parantaa opiskeluhuollon suunnitelmallista toteuttamista.

Opiskeluhuollon kokonaisuuteen sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhuolto sekä opiskeluhuollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Opiskeluhuoltoa toteutetaan ensisijaisesti yhteisöllisenä opiskeluhuoltona. Opiskelijoilla on oikeus myös yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon, johon kuuluvat yksittäiselle opiskelijalle annettavien opiskeluhuollon palveluiden lisäksi monialaisen asiantuntijaryhmän tarjoama tuki.

Opiskeluhuollon kuraattorin tehtävistä ja kelpoisuudesta

Opiskeluhuollossa kuraattorin työ edustaa sosiaalihuollon asiantuntemusta.

Opiskeluhuoltolain 7 §:n mukaan **kuraattorin** kelpoisuusvaatimuksena on **vähintään** sosiaalihuollon ammatillisista kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) 6 §:n mukainen sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto eli sosionomin (AMK) tutkinto. Laissa edellytetään lisäksi, että jokaisen oppilaitoksen käytettävissä on oltava sellaisen **vastaavan kuraattorin** palveluja, jolla on sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun lain 3 §:n mukainen **sosiaalityöntekijän** kelpoisuus.

Työnantaja arvioi edellä kuvatun lainsäädännön rajoissa henkilön koulutuksen soveltuvuuden **kuraattorin ja vastaavan kuraattorin** tehtäviin. Säännöksiä on tulkittu siten, että kuraattorin tehtävään soveltuu myös alalle soveltuva yhteiskunta- tai käyttäytymistieteiden korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu sosiaalityön aineopinnot.

Lainsäädäntö ei määrittele **vastaavan kuraattorin** asemaa organisaatiossa. Nimikkeellä tarkoitetaan vaativaa asiantuntijatehtävää. Työnantaja päättää, toimiiko vastaava kuraattori esimiehenä. Tarvittaessa vastaava kuraattori antaa sosiaalityön erityisosaamiseen liittyvää konsultaatiota muille. Tällä nimikkeellä työskenteleviä sosiaalityöntekijän kelpoisuuden omaavia kuraattoreita voi olla kunnassa yksi tai useita huomioiden palveluiden tarve, paikalliset voimavarat sekä opiskeluhuollon

järjestämistapa. Lainsäädäntö asettaa vain koulutustasoa ja koulutuksen sisältöä koskevat vähimmäisvaatimukset. Vastaavan kuraattorin ja kuraattorin tehtäväkuvat ja työnjako päätetään niiden rajoissa paikallisesti.

Yksilökohtaisen opiskeluhoillon suhde opetuksen toteuttamiseen ja oppimisen tukeen

Osa opiskelijoista tarvitsee sekä pedagogista että opiskeluhoollollista tukea. Uusi lainsäädäntö erottaa toisistaan opiskeluhoollolaissa säädetyn yksilökohtaisen opiskeluhoillon ja koululainsäädännön kutakin koulutusastetta koskevan oppimisen tuen. Esimerkiksi perusopetuslaissa säädetään esiopeutuksen kasvun ja oppimisen tuesta sekä perusopetuksen oppimisen ja koulunkäynnin tuesta.

Toisin kuin yksilökohtainen opiskeluhoollto, perusopetuslaissa säädetty pedagoginen tuki ei pohjaudu vapaaehtoisuuteen. Myös salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevat säännökset sekä luovutuksiin liittyvät suostumus- ja kirjaamiskäytännöt poikkeavat toisistaan opiskeluhoollolaissa ja koululainsäädännössä. Tuen muotoja voidaan käyttää rinnakkain, toisiaan täydentäen ja siten, että ne muodostavat opiskelijan näkökulmasta toimivan kokonaisuuden. Esimerkiksi perusopetuslaissa säädettyihin tehostettuun ja erityiseen tukeen liittyvä moniammatillinen opiskeluhoollon ammattihenkilöiden konsultaatio on pedagogista tukea.

Perusopetuslaissa, lukiolaissa ja ammatillisesta peruskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettujen kurinpidollisten toimenpiteiden ja turvaamistoimien käyttö sekä niihin liittyvät menettelyt eivät ole opiskeluhoolltoa eivätkä opetusta tai oppimisen tukea. Perusopetuksessa koulutuksen järjestäjän on kuitenkin huolehdittava siitä, että oppilaalle, jolle on annettu kirjallinen varoitus tai joka on erotettu määräajaksi taikka jolta on evätty opetus jäljellä olevan työpäivän ajaksi, järjestetään tarvittava opiskeluhoollto.

Opetushallitus on laatinut oppimisen ja koulunkäynnin tuesta ja oppilashuollosta ohjausartikkelin http://www.oph.fi/download/163540_Oppilashuolto_ ja_kolmiportainen_tuki.pdf.

Opiskeluhoillon järjestäminen ja rahoitus

Järjestämisvastuu ja palvelujen tuottaminen

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoolltosuunnitelma toteutuu. Koulutuksen järjestäjän on järjestettävä opiskeluhoollto yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen opiskeluhoolltopalveluista vastuussa olevien viranomaisten kanssa siten, että opiskeluhoolllosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Oppilaitoksen sijaintikunta vastaa opiskeluhoillon palvelujen järjestämisestä alueellaan sijaitsevien oppilaitosten opiskelijoille.

Sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavustuksesta annetun lain (733/1992) mukaan kunta voi järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvat tehtävät muun muassa

- hoitamalla toiminnan itse,
- sopimuksin yhdessä muun kunnan tai muiden kuntien kanssa,
- olemalla jäsenenä toimintaa hoitavassa kuntayhtymässä tai
- hankkimalla palveluja valtiolta, toiselta kunnalta, kuntayhtymältä tai muulta julkiselta taikka yksityiseltä palvelujen tuottajalta.

Kunta päättää, minkä hallintokunnan alaisuudessa kuraattori- ja psykologipalvelut järjestetään. Toiminnassa syntyviä asiakastietoja tulee aina käsitellä sosiaali- ja terveydenhuollon erityislainsäädännön edellyttämin tavoin. Koulutus kuntayhtymä voi järjestää opiskelijoiden tarvitsemat psyko-

logi- ja kuraattoripalvelut myös itse, mikäli se on kuntayhtymän perussopimuksessa määrätty kuntayhtymän tehtäväksi.

Opiskeluhoitolakia muutettiin vuoden 2015 alusta lukien siten, että oppilaitoksen sijaintikunta on velvollinen järjestämään psykologi- ja kuraattoripalvelut kaikille lain soveltamisalaan kuuluvien oppilaitosten opiskelijoille myös silloin, kun koulutuksen järjestäjä on yksityinen yhteisö tai säätiö taikka valtio. Koulutuksen järjestäjä voi kuitenkin päättää, että se järjestää nämä palvelut kokonaan tai osittain omana toimintanaan ja omalla kustannuksellaan.

Mikäli koulutuksen järjestäjä päättää järjestää palvelut itse, voi oppilaitoksen sijaintikunta tukea koulutuksen järjestäjää psykologi- ja kuraattoripalvelujen järjestämisessä. Mikäli yksityinen koulutuksen järjestäjä päättäisi järjestää palvelut itse, sillä tulee olla yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain mukainen lupa psykologipalvelujen järjestämiseen. Kuraattoripalvelujen järjestäminen edellyttää, että koulutuksen järjestäjä on tehnyt yksityisestä sosiaalihuollosta annetun lain mukaisen ilmoituksen. Valvira on antanut ohjeen (1/2015) <https://www.valvira.fi/-/yksityista-sosiaali-ja-terveydenhuolto-koskevan-lainsaadannon-soveltami-nen-yksityisten-koulutuksen-jarjestajien-tuottamiin-sosiaali-ja-terveyspalvelu> yksityistä sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevan lainsäädännön soveltamisesta yksityisten koulutuksen järjestäjien tuottamiin sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Rahoitus

Opiskeluhoillon rahoitus myönnetään osana kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) mukaista rahoitusta. Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettuun lakiin lisättiin opiskeluhoitolain säätämisen yhteydessä uusi 41a§. Sen perusteella opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalveluista järjestämisvastuussa oleva kunta voi laskuttaa opiskeluhoillon kuraattori- ja psykologipalvelujen käyttämisestä aiheutuneet henkilöstökustannukset opiskelijan kotikunnalta. Terveydenhuollossa noudatetaan käytäntöä, jonka mukaan terveydenhuollon ammattilaisen osallistumisesta hoitokokoukseen laskutetaan yhden avohoidon käynnin hinta. Tällöin määritellään osaksi potilaan hoitoa hoitokokous, jossa tarkastellaan ja suunnitellaan hänen hoitoaan. Tämän kanssa yhdenmukaisesti myös opiskeluhoillon psykologin ja kuraattorin työskentely monialaisessa asiantuntijaryhmässä voidaan lukea laskutusoikeuden piiriin.

Kuntayhtymä voi järjestää psykologi- ja kuraattoripalvelut, mikäli se kuntayhtymän perussopimuksen mukaan kuuluu kuntayhtymän tehtäviin. Kuntayhtymään kuuluvien kuntien on sitten erikseen sovittava siitä, miten laskutus kuntien välillä tapahtuu niiden opiskelijoiden osalta, jotka tulevat kuntayhtymään kuuluvista kunnista. Mikäli kuntayhtymä on perussopimuksen edellyttämien tavoin järjestänyt psykologi- ja kuraattoripalveluja myös sellaiselle opiskelijalle, joka tulee jostakin kuntayhtymän ulkopuolisesta kunnasta, on laskutusoikeus kuntayhtymällä.

Henkilöstökustannuksilla tarkoitetaan pääsääntöisesti työajasta aiheutuvia kustannuksia (esim. koh- tuullinen tuntipalkkio tmv.). Laskutettavalla kunnalla on oikeus pyynnöstä saada maksajana lasku- ja maksuvelvollisuuden oikeellisuuden varmistamiseksi tarvittavat tiedot opiskelijakohtaisesti. <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/uutisia/2014/Sivut/Laskutusperusteet-oppilas--ja-opiskelija-huollossa.aspx>. [Henkilöstökustannusten laskutuksessa noudatetaan mukaellen](#) Suomen Kuntaliiton ja tietosuojavaltuutetun toimiston aikoinaan yhteistyössä laatimaa ohjetta ”Tietosuojan toteuttaminen kunnassa. Osa II Henkilörekisterilain säännösten soveltamisesta kunnassa.” (Liite 3).

Edellä mainittu laskutusoikeus ei koske koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa, sillä oppilaitoksen sijaintikunta on velvoitettu vastaamaan niiden kustannuksista. Laskutusoikeus ei myöskään koske opiskeluterveydenhuollon psykologin tai terveyskeskuspsykologin toimintaa.

Yhteisölliseen opiskeluhooltoon käytetystä työajasta ei lainsäädännön mukaan voi laskuttaa opiskelijoiden kotikuntia. Vaikka laskutusoikeutta yhteisöllisen opiskeluhoillon osalta ei olekaan, velvoittaa laki opiskeluhoillon kaikkia toimijoita kuitenkin osallistumaan myös yhteisölliseen opiskeluhoiltotyöhön. Yhteisöllisen työn tulee siten näkyä tehtäväkuvassa ja henkilöstömitoituksessa sekä kirjattuna henkilöstövoimavarojen kokonaistarpeeseen.

Opiskeluhoillon suunnitelmat ja ryhmät

Kaikki opiskeluhoillon suunnitelmat laaditaan monialaisesti ja myös kaikki opiskeluhoillon ryhmät ovat kokoonpanoltaan monialaisia. Opiskeluhoiltoa tulee johtaa siten, että varmistetaan yhteistyö ja suunnitelmien toteutuminen kaikilla toiminnan tasoilla. Tavoitteena on parantaa suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisistä kehittämistä opiskeluhoillon palveluiden turvaamiseksi tasavertaisesti kaikille opiskelijoille.

Opiskeluhoiltoa koskevia suunnitelmia paikallisella tasolla ovat lain mukaan

- lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- koulutukseen järjestäjän opetussuunnitelmaan sisältyvä opiskeluhoiltoa koskeva osuus
- oppilaitoskohtainen opiskeluhoiltosuunnitelma

Opiskeluhoillon ryhmiä ovat

- opiskeluhoillon ohjausryhmä
- oppilaitoskohtainen opiskeluhoiltoryhmä
- tapauskohtaisesti koottava monialainen asiantuntijaryhmä

Opiskeluhoillon suunnitelmat

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on lastensuojelulain mukainen suunnitelma ja sen tulee sisältää opiskeluhoiltoa käsittelevä osa. Tätä kautta opiskeluhoiltoa koskevat asiat tulevat huomioiduiksi kunnan toiminta- ja taloussuunnitelmassa sekä muussa strategisessa päätöksenteossa. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on kuntakohtainen tai useamman kunnan yhteinen. Suunnitelman opiskeluhoiltoa käsittelevässä osassa on otettava huomioon kaikki kunnan alueella sijaitsevat oppilaitokset riippumatta siitä, mikä taho on koulutuksen järjestäjä. Vastaavasti usean kunnan muodostamien koulutuksen järjestäjien tulee tehdä yhteistyötä jokaisen oppilaitoksensa sijaintikunnan kanssa, jotta oppilaitosten opiskeluhoilto tulisi osaksi oppilaitosten sijaintikuntien hyvinvointisuunnitelmaa. Yhteistyöstä kunnan eri koulutuksenjärjestäjien välillä päätetään paikallisesti. Kunnassa opiskeluhoillon ohjausryhmä on luonteva taho laatimaan hyvinvointisuunnitelmaan sisältyvän opiskeluhoilto-osan.

Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmassa kuvataan opiskeluhoillon toteuttamisen tavoitteet ja toimintatavat. Sen laatimisessa noudatetaan Opetushallituksen antamia opetussuunnitelman perusteita ja muita määräyksiä. Opiskeluhoiltoa koskeva osuus on laadittava yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Siinä määritellään opetussuunnitelman yhteys lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan sekä linjaukset ja ohjeet oppilaitoskohtaisten opiskeluhoiltosuunnitelmien laatimiseksi.

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoiltosuunnitelma on asiakirja, jossa kuvataan opiskeluhoillon kokonaisuus oppilaitoksessa: yhteisöllisen opiskeluhoillon toteuttamistavat sekä miten opiskeluhoillon eri palvelut ja monialaisen asiantuntijaryhmän yksilökohtainen tuki järjestetään, ja miten ne ovat opiskelijoiden saatavilla. Se on oma erillinen asiakirjansa. Opiskeluhoiltosuunnitelma voi olla myös kahden tai useamman oppilaitoksen yhteinen.

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma laaditaan yhteistyössä oppilaitoksen ja opiskeluhoillon henkilöstön sekä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Tarvittaessa opiskeluhoitosuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Opiskeluhoitosuunnitelma laaditaan oppilaitoksen tai opetuspuolelta tarpeita ja toimintaa vastaavaksi. Opiskeluhoillon yhteistyö, opiskelijoiden ja huoltajien osallisuus sekä opiskeluhoillon toteutus ja palveluihin liittyvät käytännöt suunnitellaan ja kirjataan monialaisessa yhteistyössä kyseisessä oppilaitoksessa tai opetuspuolella. Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoyhtymä tuntee parhaiten oppilaitoksen tilanteen ja tarpeet ja on siksi luonteva taho laatimaan opiskeluhoitosuunnitelman. Opiskeluhoitolaissa on säädetty ja opetuspuolelta/tutkintojen perusteissa on määrätty oppilaitoskohtaiseen opiskeluhoitosuunnitelmaan kirjattavat asiat. Koulutuksen järjestäjä vastaa, että opetuspuolelta/tutkintojen perusteiden mukainen opiskeluhoitosuunnitelma toteutuu.

Opiskeluhoillon ryhmät

Opiskeluhoillon ohjausryhmä perustetaan koulutuksen järjestäjäkohtaisesti. Se voi olla myös kahden tai useamman koulutuksen järjestäjän yhteinen tai sille asetetut tehtävät voi hoitaa muu tehtävään soveltuva ryhmä. Opiskeluhoillon ohjausryhmä suunnittelee, kehittää, ohjaa ja arvioi monialaisesti opiskeluhoitoa. Monialaisen opiskeluhoillon ohjausryhmän tehtäviin sopii luontevasti myös osallistuminen omavalvonnan koordinointiin.

Opiskeluhoillon laadun ja voimavarojen varmistamiseksi ohjausryhmällä on hyvä olla kiinteä yhteys koulutuksen järjestäjän ja kuntien päätöksenteon valmisteluun. Tällöin opiskeluhoitoa koskevat asiat saadaan koulutuksen järjestäjän ja kuntien toiminta- ja taloussuunnitelmiin.

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoyhtymä vastaa opiskeluhoillon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista oppilaitoksessa. Opiskeluhoitoyhtymän kokoonpano, tehtävät ja toimintatavat päätetään yhteistyössä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. Ryhmää johtaa koulutuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Ryhmä on kokoonpanoltaan monialainen, joten siihen kuuluvat sekä oppilaitoksen että opiskeluhoitopalvelujen edustajat. Ryhmään kuuluvat myös opiskelijoiden ja vanhempien edustajat sekä yhteistyötahot oppilaitoksen ulkopuolelta. Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön suunnittelu ja toteuttaminen on ryhmän keskeinen tehtävä, jota varten sen on koostettava riittävän usein. Ryhmän työskentely dokumentoidaan kokousmuistioon tai pöytäkirjaan.

Monialainen asiantuntijaryhmä kootaan tarvittaessa yksittäisen opiskelijan tueksi selvittämään tuen tarvetta ja huolehtimaan hänen tarvitsemiensa palvelujen järjestämisestä. Monialaisen asiantuntijaryhmän kokoaminen ja tehtävät on kuvattu soveltamisohjeen kohdassa Yksilökohtainen opiskeluhoito ja sen toteuttaminen.

Yhteisöllinen opiskeluhoito ja sen toteuttaminen

Yhteisöllisellä opiskeluhoitolla tarkoitetaan toimintakulttuuria ja kaikkia niitä toimia, joilla edistetään opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta. Yhteisöllisessä opiskeluhoitossa kehitetään ja edistetään opiskeluympäristön terveyttä, oppimisympäristön esteettömyyttä ja turvallisuutta sekä yhteisön hyvinvointia. Siihen kuuluu myös oppilaitoksen toimintakyvystä huolehtiminen ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa. Yhteisöllisen opiskeluhoillon tavoitteiden on tärkeää näkyä kaikessa oppilaitoksen toiminnassa ja toimintakulttuurissa.

Yhteisöllistä opiskeluhoiltoa toteutetaan opiskeluhoiltopalvelujen ja oppilaitoksen henkilöstön, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa yhteistyössä laaditun oppilaitoskohtaisen opiskeluhoilto-suunnitelman mukaisesti. Yhteisöllisen työn suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista vastaa oppilaitoskohtainen opiskeluhoiltoryhmä. Opiskeluhoiltoryhmä koordinoi yhteisöllisen työn kokonaisuutta oppilaitoksessa ja osallistuu osaltaan sen toteuttamiseen. Koulutuksen järjestäjä vastaa yhteisöllisen opiskeluhoillon koordinoinnista jokaisessa oppilaitoksessa ja opetus-pisteessä.

Lain mukaan oppilaitoksen henkilöstö sekä kaikki muut opiskelijoiden kanssa työskentelevät ml. opiskeluhoillon kuraattorit, psykologit, terveydenhoitajat ja lääkärit osallistuvat yhteisölliseen opiskeluhoiltotyöhön oman työtehtävänsä ja opiskeluhoiltosuunnitelman mukaisesti. Myös muut oppilaitoksessa työskentelevät vaikuttavat osaltaan oppilaitoksen toimintakulttuuriin ja heidät on siten tärkeää sitouttaa työhön. Mukaan työhön on hyvä kutsua tarvittavia paikallisia lasten ja nuorten kanssa toimivia yhteistyökumppaneita.

Opiskeluhoiltoryhmässä asioita käsitellään yleisellä ja yhteisöllisellä tasolla. Ryhmistä, luokista ja yhteisöstä keskustellaan esimerkiksi ilmapiirin, työrauhan, kiusaamisen, hyvinvoinnin, terveyden, terveystottumusten tai osallisuuden näkökulmista. Koska oppilaitoskohtaisessa opiskeluhoiltoryhmässä ei käsitellä yksittäistä opiskelijaa koskevia asioita, voi työskentelyyn osallistua myös koulun ulkopuolisia yhteistyökumppaneita käsiteltävän asian edellyttämällä tavalla. Tarvittaessa ryhmä voi myös kuulla asiantuntijoita.

Yhteisöllisen opiskeluhoillon kehittämisessä lähtökohdan muodostaa tieto opiskeluyhteisön ja ympäristön tilasta ja tarpeista sekä opiskelijoiden terveydestä ja hyvinvoinnista. Kouluterveyskysely, Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen -kysely sekä KiVa Koulu -tilannekarttoitus tuottavat ajan-tasaista tietoa kunkin oppilaitoksen omien opiskelijoiden ja yhteisön hyvinvoinnista. Oppilaitoskohtaiset tiedot ovat hyvä perusta opiskeluhoiltoryhmän työskentelylle kyseisessä oppilaitoksessa. Opiskeluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastukset sekä laajoista terveystarkastuksista koostetut yhteenvedot ovat myös hyviä tietolähteitä. Opiskelijoilta ja huoltajilta koottava tieto tarjoaa arvokkaan näkökulman opiskelijoiden ja yhteisön hyvinvointiin.

Yksilökohtainen opiskeluhoilto ja sen toteuttaminen

Opiskelijalla on oikeus halutessaan yksilökohtaiseen opiskeluhoilton. Yksilökohtainen opiskeluhoilto on tarkoitettu opiskelijan tueksi. Sillä tuetaan tarvittaessa myös huoltajia ja muita opiskelijan huolenpidosta ja kasvatuksesta vastaavia aikuisia heidän kasvatustyössään.

Yksilökohtaiseen opiskeluhoilton sisältyvät

- yksittäiselle opiskelijalle annettavat kuraattorin, psykologin sekä koulu- ja opiskeluterveydenhoillon palvelut, sekä
- monialainen yksilökohtainen opiskeluhoilto, jota toteutetaan opiskelijan - ja tilanteen mukaan hänen huoltajansa tai muun läheisensä - tueksi monialaisessa asiantuntijaryhmässä.

Yksilökohtaista opiskeluhoiltoa toteutetaan yhteistyössä opiskelijan sekä tilanteen mukaan hänen huoltajiensa ja muiden läheistensä kanssa huomioiden heidän toiveensa ja yksilölliset tarpeensa. Opiskelijalla on yksilökohtaisessa opiskeluhoillossa ikänsä ja kehitystasonsa mukainen itsenäinen asema, jota käsitellään jäljempänä. Jos opiskelija ei pysty itsenäisesti arvioimaan asioiden merkitystä, toimitaan yhteistyössä hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kanssa tämän suositukseen perustuen. Huoltajalla ei kuitenkaan ole oikeutta kieltää alaikäistä käyttämästä halutesaan opiskeluhoillon palveluita.

Opiskelijan pääsy opiskeluhoollon palveluihin

Opiskeluhoollon kuraattori- ja psykologipalvelut on järjestettävä siten, että opiskelija voi tarvittaessa päästä keskustelemaan henkilökohtaisessa tapaamisessa **joko** psykologin **tai** kuraattorin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä ja kiireellisessä asiassa samana tai seuraavana työpäivänä. Asian kiireellisyyden arvioi psykologi tai kuraattori yhdessä opiskelijan kanssa, ja arviointi voidaan toteuttaa esimerkiksi puhelimitse. Määräajat koskevat ensimmäistä henkilökohtaisessa tapaamisessa käytyä keskustelua ja asian selvittelyn alkamista, eivät tukitoimien järjestelyä tai tutkimuksia. Opiskelija voi itse hakeutua kuraattori- ja psykologipalveluihin tai tulla niihin opettajan, huoltajien tai muiden tahojen aloitteesta ja ohjauksesta.

Kiireellinen asia voi vaatia myös aivan välitöntä puuttumista. Opiskelijan asioissa voidaan asian laadun mukaisesti kääntyä myös koulu- tai opiskeluterveydenhuollon puoleen. Tärkeintä on, että opiskelija saa viivytyksettä tarvitsemansa avun.

Oppilaitoksen tai opiskeluhoollon työntekijä on velvollinen ottamaan yhteyttä opiskeluhoollon kuraattoriin tai psykologiin silloin, kun hän toteaa opiskelijalla kyseisten palvelujen tarpeen. Yhteydenotto tehdään yhdessä opiskelijan kanssa ja samalla annetaan kuraattorille tai psykologille tuen tarpeen arvioimiseen tarvittavat tiedot. Jos yhteydenottoa ei ole mahdollista tehdä yhdessä opiskelijan kanssa, on hänelle annettava tieto yhteydenotosta. Opiskelijalle palvelujen käyttö on aina vapaaehtoista. Myös huoltajalle on annettava tieto yhteydenotosta, ellei opiskelija sitä pätevästi kiellä ottaen huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä asian laatu ja opiskelijan etu.

Myös oppilaitoksen ulkopuoliset tahot, jotka ammatillisessa tehtävässään ovat saaneet tietää opiskelijan tuen tarpeesta, voivat salassapitosäännösten estämättä olla yhteydessä kuraattoriin tai psykologiin. Koulun ulkopuolelta aloite voi tulla esimerkiksi muualta terveydenhuollosta, lastensuojelusta tai opiskelijan työharjoittelun aikaisesta työpaikasta.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut järjestetään terveydenhuoltolain ja asetuksen 338/2011 mukaisesti. Opiskelijan on päästävä määräaikaan ja tarpeenmukaisesti terveystarkastuksiin terveydenhoitajalle sekä lääkärille. Tarkastusten sisältöjen on oltava riittävän laajat sekä säästösten ja ohjeiden mukaiset.

Terveydenhoitajan palvelut koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on järjestettävä siten, että päivinä, jolloin terveydenhoitaja työskentelee kyseisessä oppilaitoksessa, hänen vastaanotolleen voi päästä ilman ajanvarausta ennalta ilmoitettuna ajankohtina. Muulloin terveydenhoitaja voi olla esimerkiksi puhelimella tavoitettavissa.

Opiskelijaa on edelleenkin ohjattava käyttämään koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja tarpeensa mukaisesti kuten ennenkin. Esimerkiksi huolen syntyessä opiskelijan terveydestä (ml mielenterveys) hänet ohjataan terveydenhoitajan vastaanotolle. Terveydenhoitaja voi tarvittaessa ohjata opiskelijan lääkärille tai muiden terveystarpeiden piiriin tai muiden ammattilaisten luokse. Siitä, tarvitseeko opiskelija koulu- tai opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajan tai lääkärin vai opiskeluhoollon psykologin tai kuraattorin palveluita, voi asiasta konsultoida näitä ammattilaisia siten kuin jäljempänä todetaan.

Terveydenhuoltolain mukaisesti lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelijan on sairaanhoidollisissa asioissa saatava arkipäivisin virka-aikana välittömästi yhteys opiskeluterveydenhuoltoon. Mikäli tämä ei ole mahdollista, on opiskelija ohjattava ottamaan yhteyttä terveydenhuollon muuhun toimintayksikköön, esimerkiksi terveyskeskuksen vastaanottoon. Jollei terveydenhuollon ammattihenkilö voi tehdä arviota ensimmäisen yhteydenoton aikana, on se tehtävä viimeistään kolmantena arkipäivänä siitä, kun opiskelija on ottanut yhteyden opiskeluterveydenhuoltoon tai terveyskeskukseen. Opiskeluterveydenhuollon ulkopuolelle kuuluva kiireellinen sairaanhoito

(esim. äkillinen sairastuminen tai vamma) on annettava opiskelijalle kunnan järjestämässä ympäri-vuorokautisessa päivystyksessä.

Esiopetuksessa olevat lapset saavat edelleen terveydenhuoltolain 15 §:n mukaiset neuvolapalvelut. Opiskeluhuollon tarkemmasta järjestämisestä esiopetuksessa laaditaan erillinen ohjeistus.

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstömitoituksesta on laadittu valtakunnalliset suositukset, jotka on julkaistu Kouluterveydenhuollon laatusuosituksessa (2004, STM ja Kuntaliitto) ja Opiskeluterveydenhuollon oppaassa (2006, STM). Opiskeluhuollon kuraattorien ja psykologien henkilöstömitoituksesta ei ole virallista suositusta. Näiden palvelujen saatavuutta on opiskeluhoitolaisissa turvattu asettamalla määräajat palveluihin pääsulle sekä velvoittamalla palvelujen kokonaistarpeen arviointiin.

Monialainen asiantuntijaryhmä

Monialainen asiantuntijaryhmä kootaan tapauskohtaisesti opiskelijan tueksi silloin, kun hänen huolta herättävän tilanteensa varhaiseen selvittelyyn ja hoitamiseen tarvitaan eri alojen asiantuntijoita ja etenkin silloin, kun tarvitaan monialaista yhteistyötä opetushenkilöstön ja opiskeluhoollon palvelujen henkilöstön välillä. Monialaisuudella tarkoitetaan sitä, että paikalla on opiskeluhoollon eri ammattiryhmien edustajia. Monialaisuus ei määrity paikallisen hallintokuntamäärittelyn mukaan vaan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen lainsäädännön mukaisesti.

Monialaisen asiantuntijaryhmän tehtävänä on tukea opiskelijaa ja hänen oppimisedellytyksiään. Sen sijaan opettajan tai muun henkilöstön työhönohjaus, koulun työrauhaongelmat, kurinpidollisten toimenpiteiden arviointi tai erityisen tuen päätöksiin liittyvät konsultaatiotehtävät ovat opetuksen järjestämiseen liittyviä tehtäviä, joita ei käsitellä opiskeluhoitolaisissa tarkoitettussa asiantuntijaryhmässä. Tästä syystä niiden käsittelyyn ei myöskään perusteta opiskeluhoitolaisissa tarkoitettuja monialaisia asiantuntijaryhmiä.

Erityisesti luokanopettajan tai ryhmänohjaajan on suotavaa olla monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenenä, jos opiskelijan suostumus siihen on saatavissa. Opettaja ja ryhmänohjaaja tuntevat usein parhaiten opiskelijan päivittäiset, opiskeluun liittyvät ongelmat.

Luottamus on keskeinen edellytys sille, että monialainen asiantuntijaryhmä voi tukea opiskelijaa ja tarvittaessa hänen huolenpidostaan ja kasvatuksestaan vastaavia tai muita hänen läheisiään. Salassapitosäännösten keskeinen merkitys on siinä, että ne turvaavat tätä luottamusta. Salassapitovelvoitteista voidaan poiketa vain joko sen henkilön nimenomaisella suostumuksella, jonka suojaksi nuo velvoitteet on säädetty, taikka laissa säädetyn perustein. Tällainen säännös on muun muassa perusopetuslain 40 §, jota kuvataan jäljempänä.

Julkisuuslain 23 §:ssä säädetään vaitiolovelvollisuudesta sekä hyväksikäyttökielto -nimisestä salassapitovelvoitteesta. Säännöksen mukaan henkilö ei saa käyttää saamiaan salassa pidettäviä tietoja omaksi taikka toisen hyödyksi tai toisen henkilön vahingoksi muutoin kuin sen asian hoitamiseksi, jota varten hän salassa pidettävän tiedon alun perin sai. Opiskeluhoitolain 21 §:ssä on vastaavasti säädetty, ettei koulutuksen järjestäjä saa käyttää opiskeluhoollon rekisteriin tallennettuja tietoja muuhun kuin kyseisen yksilökohtaisen opiskeluhoollon palvelun järjestämiseen ja toteuttamiseen, ellei laissa säädetä toisin. Tämä merkitsee, ettei salassa pidettäviä tietoja, joita on saatu alun perin opiskelijan henkilökohtaiseen tukemiseen tarkoitettussa monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenenä tai siihen liittyvissä tehtävissä, saa käyttää hyväkseen tehdessään ratkaisuja, jotka olisivat opiskelijan tai hänen huoltajansa tahdon tai edun vastaisia.

Mikäli rehtori osallistuu yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän työhön, on otettava huomioon edellä kuvattu hyväksikäyttökielto ja luottamuksen säilyttäminen opiskelijaan. Rehtorin teh-

täviin saattaa hänen asemansa vuoksi myöhemmin kuulua velvollisuus tehdä samaa opiskelijaa koskevia hallinnollisia päätöksiä esimerkiksi erityisestä tuesta tai kurinpidollisesta toimenpiteestä. Rehtorin päätökseen eivät saisi tällöin vaikuttaa opiskelijan tai huoltajan kokemana kielteisesti sel-laiset seikat, joita rehtori on saanut tietoonsa monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenenä tai ryhmän kuulemana asiantuntijana.

Vastaavasti opiskeluhuollon kuraattorin työ on hyväksikäyttökiellon sekä opiskelijan ja hänen laillisen edustajansa luottamuksen säilyttämisen vuoksi syytä erottaa selkeästi sosiaalitoimen muista tehtävistä silloinkin, kun kuraattorit ovat sosiaalitoimen palveluksessa. Toisin kuin uuden sosiaali-huoltolain koulutuksessa on esitetty, ei opiskeluhuollon kuraattorin pidä tästä syystä hoitaa omaa opiskelija-asiakastaan koskevia sosiaalitoimen sellaisia tehtäviä, joiden hoitamiseen opiskeluhuol- lossa saaduilla tiedoilla on tai voi olla vaikutusta. Erityisesti tämä koskee uuden sosiaalihuoltolain tai lastensuojelulain edellyttämää palvelutarpeen selvitystä ja arviota tai arviota lastensuojelun tarpeesta taikka niihin liittyviä päätöksiä, jotka saattavat ääritilanteessa johtaa asiakkaan toivomusten tai tahdon vastaisiin toimiin. Sen sijaan kuraattorilla, kuten muillakin opiskeluhuollon toimijoilla, on velvollisuus tehdä lakien edellyttämät ilmoitukset ja antaa asiakkaastaan sosiaalityön tehtäviä hoitaville sosiaalihuollon asiakaslain ja lastensuojelulain edellyttämät välttämättömät tiedot, selvi- tykset ja lausunnot.

Koska asiantuntijaryhmä kootaan nimenomaisesti tukemaan opiskelijaa, lähtökohtana on, että opis- kelija - sekä tilanteen mukaan huoltaja tai muu laillinen edustaja - osallistuvat aina monialaisen asi- antuntijaryhmän kokouksiin. Ryhmään kuuluvat ammattilaiset voivat ryhmässä käydyn keskustelun lisäksi tarvittaessa käydä keskinäisiä konsultaatioita ja vaihtaa kyseisen opiskeluhuollollisen asian hoitamiseen välttämättömiä tietoja salassapitovelvoitteiden estämättä. Näistä keskinäisistä konsul- taatioista ja keskusteluista tehdään asianmukaiset kirjaukset opiskeluhuoltokertomukseen ja tarvit- tavin osin myös niihin osallistuneiden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten omiin potilas- ja asiakaskertomuksiin.

Monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamiseen tarvitaankin aina opiskelijan suostumus tai, hänen ikänsä tai kehitystasonsa sitä edellyttäessä, huoltajan tai muun laillisen edustajan suostumus. Lap- sen huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta kos- kevat päätökset. Jos monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamiseksi tarvitaan huoltajan suostumus, ei suostumuksen voida katsoa olevan sellainen lapsen tulevaisuuden kannalta merkittävä päätös, jonka yhteishuoltajat voivat tehdä vain yhdessä. Näin ollen huoltajan suostumukseksi riittää yhden huoltajan antama suostumus.

Molempia lapsen yhteishuollosta vastaavia huoltajia pyydetään silti osallistumaan monialaisen ryhmän työskentelyyn, ellei alaikäinen ole pätevästi sitä kieltänyt. Jos kuitenkin huoltajien yhteis- työ ei lapsen edun kannalta ole rakentavaa – esimerkiksi vaikean huoltoriitatilanteen vuoksi – voi- daan heidän kanssaan työskennellä erikseenkin.

Ryhmän kokoonpanosta ja työskentelyn aloittamisesta voidaan sopia suullisestikin, mutta ensim- mäisessä kokouksessa on hyvä pyytää suostumus kirjallisena. Ennen kuin opiskelija tai huoltaja an- taa suostumuksensa, on varmistuttava, että häntä on informoitu asianmukaisesti ryhmän toiminta- periaatteista sekä siitä, että asiantuntijaryhmän jäsenillä on oikeus ilmaista toisilleen kaikki asian hoitamisen kannalta välttämättömiksi katsomansa salassa pidettävätkin tiedot sekä oikeus konsul- toida muita asiantuntijoita.

Monialainen asiantuntijaryhmä ei ole tapauksesta toiseen vakiokokoonpanolla kokoontuva ryhmä, vaan se muodostetaan oppilaitoksen opiskeluhuollon eri toimijoista aina tapauskohtaisesti ja ko- koonpanoltaan kulloisenkin yksittäisen opiskelijan tarpeen mukaisesti. Asiantuntijaryhmän jäsenet voivat myös tarpeen mukaisesti vaihtua asian edetessä. Tällöin uusien jäsenten osalta on saatava opiskelijan tai huoltajan suostumus kuten perustamisvaiheessakin.

Ryhmän kokoaa se opiskeluhoollon toimija, joka havaitsee monialaisen opiskeluhoollon tarpeen. Ryhmän kokoamista ei voi määrittellä tietyn henkilön tai ammattiryhmän tehtäväksi. Ryhmän asettaminen ei edellytä hallintopäätöstä, vaan asiantuntijaryhmän jäsenet ilmenevät sen perustamisesta tai mahdollista kokoonpanon muuttamisesta koskevasta suostumuksesta sekä opiskeluhoollotkertomuksesta.

Yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän kokoontumisiin voi ryhmän jäsenten lisäksi osallistua myös muita henkilöitä (esimerkiksi opiskelijan läheisiä tai opiskeluhoollon yhteistyötahoja) opiskelijan, tai hänen kypsyystasonsa niin edellyttäessä huoltajan tai muun laillisen edustajan, kirjallisen suostumuksen perusteella. Näistä ulkopuolisista osallistujista ei kuitenkaan tule asiantuntijaryhmän jäseniä. Heille taikka opiskelijalle tai huoltajille itselleen ei voida myöskään antaa käyttöoikeuksia tai oikeutta tehdä kirjauksia opiskeluhoollotkisteriin. Kirjauksia sinne saavat tehdä vain asiantuntijaryhmän jäsenet ammatillisen harkinnan mukaisesti.

Asiantuntijaryhmä valitsee keskuudestaan vastuuhenkilön, joka vastaa prosessin etenemisestä sekä yhteisiä palaverieita koskevista kirjauksista opiskeluhoollotkertomukseen. Monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenillä on oikeus pyytää opiskelijan asiassa neuvoa tarpeellisiksi katsomiltaan asiantuntijoilta, ja ilmaista tässä tarkoituksessa konsultaatiota antavalle asiantuntijalle myös salassa pidettäviä tietoja salassapitovelvoitteiden estämättä. Konsultaatiosta tehdään asianmukaiset merkinnät opiskeluhoollotkertomukseen. Ammattihenkilö, jonka osallistumisen asiantuntijaryhmään opiskelija (tai jos toimitaan huoltajan suostumuksen varassa, huoltaja) on kieltänyt, ei voi kuitenkaan osallistua yksilökohtaisen monialaisen asiantuntijaryhmän työhön konsultaatiotarkoituksessakaan.

Opiskelijan itsenäinen asema

Opiskelijalla on yksilökohtaisessa opiskeluhoollossa ikänsä ja kehitystasonsa mukainen itsenäinen asema. Painavasta syystä opiskelija voi kieltää huoltajaansa tai muuta laillista edustajaansa osallistumasta opiskeluhoollotaan koskevan asian käsittelyyn tai antamasta tälle opiskeluhoollotasiansa koskevia tietoja. Edellytyksenä on, ettei se ole opiskelijan oman edun vastaista. Arvion tästä tekee aina sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö. Myös käsiteltävän asian laatu vaikuttaa opiskelijan itsenäiseen päätösvaltaan. Lain mukaan on toimittava aina ensisijassa opiskelijan edun mukaisesti.

Edellä esitetystä seuraa, että yhteydenotto huoltajiin ja heidän pyytämisenä mukaan monialaisen asiantuntijaryhmän kokoontumisiin edellyttää opiskelijan suostumuksen silloin, kun hän on ikänsä ja kehitystasonsa mukaan kykenevä päättämään asiasta. Silloinkin, kun opiskelija on jo itse kykenevä tekemään päätöksiä, hänen suostumuksellaan on hyvä tehdä yhteistyötä huoltajien kanssa. Huoltajien mukanaolo on usein tärkeä tuki opiskelijalle.

Jos opiskelija kieltää yhteydenoton huoltajaan, huoltajan osallistumisen monialaiseen asiantuntijaryhmään tai tietojen annon huoltajalle, ohjataan opiskelija psykologin, kuraattorin, terveydenhoitajan tai lääkärin vastaanotolle iän, kehitystason ja edun toteutumisen arviointia varten. Opiskelijan kantaa yhteistyöhön huoltajien kanssa opiskeluhoollollisissa asioissa on syytä kysyä aina toisen asteen opinnoissa, useimmiten peruskoulun yläluokilla ja tilanteen mukaan joskus jo aiemminkin. Esiopetuksessa ja alimmilla luokilla suostumuksen monialaisen asiantuntijaryhmän perustamiseen antaa yleensä huoltaja.

Lain mukaan huoltajalla ei ole oikeutta kieltää alaikäistä opiskelijaa käyttämästä opiskeluhoollon palveluja tämän iästä riippumatta. Huoltajan halu kieltää palvelu voi perustua pyrkimykseen salata esimerkiksi vakava perheessä esiintyvä päihde- tai ihmissuhdeongelma, perheväkivalta tai lapsen kaltoinkohtelu. Sellaisissa tapauksissa saattaa syntyä peruste tehdä sosiaalitoimelle lastensuojeluilmoitus taikka poliisille ilmoitus epäilystä lapsen kohdistuneesta väkivaltarikoksesta tai uhkavasta perheväkivallasta. Lapsen hätä on aina otettava todesta.

Yksilökohtaisen opiskeluhoillon kertomukset ja rekisterit

Yksilökohtaisen opiskeluhoillon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi tarpeelliset tiedot kirjataan opiskeluhoillon kertomuksiin, jotka tallennetaan eri rekistereihin. Näitä asiakaskertomuksia ja rekistereitä koskevat eri säännökset riippuen siitä, missä tehtävässä ja käyttötarkoituksessa tiedot tallennetaan. Rekisterinpitäjänä toimii se taho, jolla on järjestämisvastuu kustakin tehtävästä.

On huomattava, että opetuksen tai koulutuksen järjestämiseksi ja toteuttamiseksi tarkoitetut oppilas- ja opiskelijarekisterit eivät kuulu opiskeluhoiltoihin piiriin. On myös huomattava, että opiskeluhoillon psykologin kertomusten rekisteri ja opiskeluhoillon kuraattorin kertomusten rekisteri on käyttötarkoituksensa vuoksi pidettävä erillään järjestämisvastuussa olevan rekisterinpitäjän muista rekistereistä. (Kts. TSV:n kannanotto Dnro 2270/41/15.

<http://www.tietosuoja.fi/fi/index/ratkaisut/rekisterinpitooopiskeluhoillonpsykologipalveluissa.html>)

Opiskeluhoillon rekistereitä ovat:

1. Opiskeluhoiltorekisteri, jota ylläpitää koulutuksen järjestäjä;
2. Neuvolan, kouluterveydenhuollon ja opiskeluterveydenhuollon potilasrekisterit, jotka ovat osa järjestämisvastuussa olevan toimijan potilasrekisteriä;
3. Opiskeluhoillon psykologin potilasrekisteri, joka käyttötarkoituksensa vuoksi on pidettävä erillään muista järjestämisvastuussa olevan toimijan potilasrekistereistä;
4. Opiskeluhoillon kuraattorin asiakasrekisteri, joka käyttötarkoituksensa vuoksi on pidettävä erillään muista järjestämisvastuussa olevan toimijan rekistereistä.

Kaikkiin näihin asiakirjoihin kuitenkin sisältyy usein sosiaali- ja/tai terveydenhuollon arkaluonteisia henkilötietoja. Niiden salassapito ja suojaaminen edellyttävät aina, että sanotuista rekistereistä vastaavat henkilöt tuntevat kyseisten tietojen käsittelyä koskevat erityissäännökset. Kuhunkin rekisteriin sisältyviä tietoja saa käsitellä ja hyödyntää vain siinä käyttötarkoituksessa, jossa ne on tallennettukin.

Poikkeuksen edellä esitetystä voi tehdä vain, jos laki tai asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa lainmukainen suostumus sen sallivat. Esimerkiksi potilastietoja saa luovuttaa vain kirjallisella suostumuksella toiselle rekisterinpitäjälle tai samallekin rekisterinpitäjälle toiseen käyttötarkoitukseen, ellei laki erityisin perustein oikeuta tai velvoita luovuttamaan tietoja. Tällainen lakiin perustuva oikeus koskee muun muassa opiskeluhoiltoissa säädettyä monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenten keskinäistä tietojenvaihtoa ja perusopetuslain 40 §:ssä säädettyä oikeutta ilmaista opiskeluhoillon toimijoille sekä oppilaan opettajille, rehtorille ja opetuksesta vastaavalle viranomaiselle opetuksen asianmukaisen järjestämisen kannalta välttämättömiä tietoja.

Jos oikeus saada tai luovuttaa kaikki tarpeelliset salassa pidettävät tiedot perustuu lakiin, ei suostumusta pidä pyytää lainkaan - suostumuksella ei tällöin ole oikeudellista merkitystä, eikä opiskelijan tai huoltajan kielteinen kanta voi luovutusta estää. Tosin asiakasta on yleensä luottamuksen säilyttämiseksi syytä informoida luovutus-oikeudesta tai -velvollisuudesta taikka jo toteutetusta luovutuksesta. Erityinen luottamusongelma syntyy, jos opiskelija tai huoltaja ensin kysyttäessä kieltää antamasta tietojaan, mutta ne annetaan myöhemmin kuitenkin perusopetuslain 40.2 §:n tai 41.4 §:n perusteella opiskelijan opetuksen asianmukaiseksi järjestämiseksi.

Samana rekisterinpitäjän alaisena tai toimeksiannosta toimiva ammattihenkilö saa henkilötietolain perusteella käsitellä omalla tehtäväalueellaan tallennettuja tietoja työtehtäviensä edellyttämin tavoin. Esimerkiksi opiskeluhoillon kuraattori on oikeutettu ilman erillistä suostumusta käsittelemään myös muiden opiskeluhoillon kuraattoreiden opiskelijasta laatimia asiakaskertomuksia ja muita opiskeluhoillon kuraattorin asiakasrekisteriin tallennettuja asiakasasiakirjoja, jotka ovat tar-

peen hänen hoitaessaan omia työtehtäviään. Asiakasrekisterit ovat opiskelijakohtaisia, eivät työnte-kijäkohtaisia.

Periaate on kaikissa opiskeluhuollon kertomuksissa sama kuin terveydenhuollossa, jossa kukin ammattihenkilö laatii potilaskertomukseen omat kirjauksensa. Seuraava saman rekisterinpitäjän toimeksiannosta samaa potilasta hoitava ammattihenkilö on oikeutettu lukemaan ne suostumusta kysymättä, kun se on perusteltua hoidon jatkuvuuden turvaamiseksi ja potilaan tilanteen arvioimiseksi. Hyvään käytäntöön nimenomaisesti kuuluu, että esimerkiksi lääkäri tai terveydenhoitaja paneutuu jo ennen vastaanottoa potilaan tilanteesta ja toteutetuista toimenpiteistä aiemmin tallennettuihin tietoihin. Tämä on tärkeää erityisesti silloin, kun hän jatkaa toisten ammattihenkilöiden aiemmin toteuttamaa hoitoa ja tutkimuksia, tai kun niillä voi olla vaikutusta potilaan tilanteen arvioinnissa. Kirjausten keskeinen tehtävä on välittää aiemmin asiaa hoitaneiden tekemät havainnot sekä heidän toteuttamansa toimenpiteet ja tilanteeseen liittyvät ammatilliset käsityksensä seuraaville hoidon jatkuvuuden turvaamiseksi ja kokonaiskäsityksen luomiseksi.

Monialaisen asiantuntijaryhmän työstä tehdään kirjaukset **opiskeluhuoltokertomukseen**. Ryhmän keskuudestaan valitsema vastuuhenkilö kirjaa opiskeluhuoltokertomukseen sellaiset perustiedot, jotka ovat tarpeellisia opiskelijan asian selvittämiseksi ja hänen tukemisekseen. Myös muut monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenet voivat kirjata siihen omissa työtehtävissään saamiaan tietoja, jotka ovat ryhmän yhteisen toiminnan ja opiskelijan tuen kannalta tarpeellisia. Tämä on suotavaakin, jotta kaikilla asiantuntijaryhmän jäsenillä on yhteisen toiminnan ja sen tavoitteen kannalta riittävät tiedot opiskelijan tilanteen kehittymisestä myös ryhmän kokoontumisten välillä.

Opiskeluhuoltokertomukset tallennetaan koulutuksen järjestäjän ylläpitämään **opiskeluhuoltorekisteriin**. Rekisterinpitäjä vastaa rekisterin tietosuojasta ja tietoturvasta ja nimeää rekisterille vastuuhenkilön. Rekisterille nimetty **vastuuhenkilö** määrittelee lain mukaan tapauskohtaisesti käyttöoikeudet sanottuun rekisteriin. Edellä esitetyn perusteella on selvää, että saman rekisterinpitäjän ylläpitämään opiskeluhuoltokertomukseen, joka koskee samaa opiskelijaa, on annettava käyttöoikeus kaikille niille monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenille, jotka kulloisellakin hetkellä ovat suostumuksen perusteella asiantuntijaryhmän jäseniä.

Vastuuhenkilön tehtäviin kuuluu myös päättää, mitä tietoja opiskeluhuoltorekisteristä annetaan tai mahdollisesti evätään, kun joku taho (esimerkiksi lastensuojelu tai opiskeluhuoltoasiassa jo itsemäärääväksi katsotun alaikäisen huoltaja) niitä lakiin vedoten pyytää. Siksi vastuuhenkilöllä on olta-va ammatilliset valmiudet arvioida, mitkä tiedot pyytäjällä on oikeus saada.

Opiskeluhuoltorekisteri on tarkoitettu monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenten yhteiseen käyttöön opiskelijan asian hoitamiseksi ja opiskelijan tukemiseksi. Siihen tallennetut psykologin ja muiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden ilmaisemat tiedot ovat arkaluonteisia potilastietoja ja opiskeluhuollon kuraattorin ilmaisemat tiedot arkaluonteisia sosiaalihuollon asiakastietoja. Niitä koskee arkaluonteisten tietojen käsittelykielto, josta voidaan poiketa vain lailla. Siksi ryhmän jäsenten käyttöoikeudet opiskeluhuoltorekisteriin on määriteltävä ja kohdennettava opiskelijakohtaisesti. Käyttöoikeudet voidaan antaa vain kunkin opiskelijan - tai tilanteen mukaan huoltajan - suostumuksen perusteella asiantuntijaryhmässä kulloinkin jäsenenä oleville henkilöille. Jos opiskelija peruuttaa jonkun jäsenen osalta suostumuksensa, on myös hänen käyttöoikeutensa sanottuun rekisteriin poistettava. Ja jos ryhmään nimetään suostumuksen perusteella uusi jäsen, hänelle annetaan myös rekisterin käyttöoikeudet.

Rekisterinpitäjä vastaa siitä, että rekisteriin tallennetut tiedot ovat asiallisia, tarpeellisia ja lainmukaisia, sekä siitä, että tietoja käsitellään lainsäädännön ja rekisterinpitäjän antamien ohjeiden mukaisesti. Käyttöoikeuksia ei voida myöntää opiskelijalle itselleen tai huoltajalle, eikä ryhmän ulkopuolisille henkilöille, jotka olematta asiantuntijaryhmän jäseniä osallistuvat opiskelijan tai huoltajan suostumuksella johonkin tai joihinkin asiantuntijaryhmän kokouksiin taikka muutoin asiantuntijaryhmän ulkopuolisina asian käsittelyyn. Opiskelijalla on kuitenkin niitä koskeva henkilötietolain

mukainen tarkastusoikeus ja julkisuuslakiin perustuva oikeus tietojen saantiin, ellei sille tilannekohtaisesti ole laissa säädettyjä epäämisperusteita. Vastaava oikeus on huoltajalla siltä osin kuin alaikäinen opiskelija ei ole pätevästi kieltänyt tietojensa antamista huoltajalle.

Opiskeluhuollon palveluista vastaavat ammattihenkilöt laativat asiakastyön edellyttämät kirjaukset omaa ammattialaansa koskevien säännösten mukaisesti. Siten **koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstö** sekä **opiskeluhuollon psykologit** kirjaavat opiskelijoiden yksilötapaamiset potilaskertomuksiin sekä muihin **potilasasiakirjoihin**. Ne tallennetaan käyttötarkoituksensa mukaisesti toiminnan järjestämisestä vastaavan rekisterinpitäjän potilasrekisteriin sekä siitä erilliseen **opiskeluhuollon psykologin potilasrekisteriin**. Potilastietojen käsittelystä säädetään potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (potilaslaki) ja sen nojalla annetussa potilasasiakirjaasetuksessa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annetussa laissa (159/2007, asiakastietolaki).

Kuraattorit puolestaan kirjaavat opiskelijan yksilökäynnit **opiskeluhuollon kuraattorin asiakaskertomukseen**, joka tallennetaan **opiskeluhuollon kuraattorin asiakasrekisteriin**. Siihen tallennettujen tietojen salassapitoon ja tietojen luovutustilanteisiin sovelletaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (812/2000, sosiaalihuollon asiakaslaki) sekä sosiaalihuoltoon soveltuvin osin asiakastietolakia. Opiskeluhuollon kuraattoripalveluihin sovelletaan lisäksi uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) sosiaalipalveluja koskevia säännöksiä sekä palveluissa syntyviin asiakaskertomuksiin ja muihin asiakasasiakirjoihin uutta lakia sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015, asiakasasiakirjalaki). Molemmat lait tulivat voimaan 1.4.2015.

Jos koulutuksen järjestäjä toimii opiskeluhuollon psykologin potilasrekisterin tai opiskeluhuollon kuraattorin asiakasrekisterin rekisterinpitäjänä, sen on nimettävä näille rekistereille sanotun **alan ammattipätevyden omaava vastuuhenkilö**. Vastuuhenkilö huolehtii kyseiseen toimintaan liittyvien tietojen asianmukaisesta rekisterinpidosta sekä päättää vastaamaansa rekisteriin sisältyvien tietojen luovuttamisesta niille, joilla on tiedon saantiin lain mukaan oikeus.

Edellä esitetyn lisäksi potilas- ja asiakasrekistereihin sähköisesti tallennettujen potilastietojen sekä sosiaalihuollon asiakastietojen käsittelyyn sovelletaan lakia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (159/2007, asiakastietolaki). Lakia sovelletaan tietyin osin riippumatta siitä, onko rekisterinpitäjä liittynyt valtakunnalliseen potilastiedon arkistoon, Kantaan, vai ei taikka siitä, onko rekisterinpitäjä viranomainen vai yksityinen palvelunantaja.

Asiakastietolain 2 luvussa säädetään asiakastietojen sähköisen käsittelyn yleisistä vaatimuksista. Näihin kuuluu muun muassa velvollisuus pitää rekisteriä omien asiakastietojärjestelmien ja asiakasrekistereiden käyttäjistä ja näiden käyttöoikeuksista. Asiakastietojen kaikesta käytöstä ja luovutuksista on kerättävä seurantaan varten käyttö- ja luovutuslokirekisterit, joihin kerättävistä tiedoista säädetään laissa yksityiskohtaisesti.

Asiakastietolaissa säädetään myös muun muassa potilas- ja asiakastietojen käsittelyyn käytettäviltä tietojärjestelmiltä edellytettävistä vaatimuksista sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmiä käyttävien palvelunantajien velvollisuudesta laatia omavalvontasuunnitelma ja nimetä tietosuojavastaava. Myös koulutuksen järjestäjän on otettava nämä säännökset huomioon ja täytettävä niiden asettamat vaatimukset potilas- ja asiakastietojen käsittelylle, mikäli se päättää järjestää itse kuraattori- ja psykologipalvelut.

Salassapitovelvoitteet

Opiskeluhuollon tiedot - arkaluonteisia ja salassa pidettäviä

Opiskeluhuollossa käsiteltävät tiedot ovat lähes poikkeuksetta salassa pidettäviä. Tämä seuraa jo siitä, että opiskeluhuollon palveluissa tallennettavat potilas- ja asiakastiedot ovat luonteeltaan yksityiselämän suojan ydinalueeseen kuuluvia arkaluonteisia henkilötietoja. Tällaisia arkaluonteisia henkilötietoja koskee henkilötietolain mukaan käsittelykielto. Tästä poikkeuksena niitä saa kuitenkin käsitellä rekisterinpitäjän omassa toiminnassa, kunhan käyttötarkoitus on sama, jossa ne on tallennettukin. Myös ne seikat, jotka aiheuttavat opiskelijalle ongelmia oppia tai sopeutua kouluyhteisöön, ovat usein luonteeltaan saman tyyppisiä yksilöön tai perheeseen liittyviä henkilötietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.

Yleisemminkin henkilötietoja saa käsitellä vain samassa käyttötarkoituksessa, jossa ne on saatu ja tallennettu. Henkilötietojen suojasta voidaan kuitenkin säätää lailla. Opiskeluhoitolalla säädetään rajatusta mahdollisuudesta käsitellä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoja sekä muita salassa pidettäviä henkilötietoja yksilökohtaisen opiskeluhuollon tarpeisiin ja tallentaa niitä opiskeluhuollon rekistereihin.

Opiskeluhoitolain mukaan koulutuksen järjestäjä **ei saa käyttää opiskeluhuollon rekisteriin sisältyviä tietoja muuhun kuin ko. yksilökohtaisen opiskeluhuollon palvelun järjestämiseen ja toteuttamiseen, ellei laissa säädetä toisin (21 §).**

Salassapitovelvollisuus merkitsee, että salassapitovelvollinen **ei saa antaa sivullisille** yksilökohtaisen opiskeluhuollon **asiakirjoihin sisältyviä** tai **muutoin tietoonsa saamia** yksittäistä opiskelijaa koskevia salassa pidettäviä **tietoja, jos siihen ei ole:**

1. **ao. henkilön suostumusta** tai, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen laillisen edustajansa suostumusta; taikka
2. tiedon **luovuttamiseen oikeuttavaa säännöstä.**

Sivullisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei osallistu asianomaisen opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhuollon tarpeen selvittämiseen tai sen toteutukseen tai niihin liittyviin tehtäviin.

Salassapitovelvollisia ovat opiskeluhoitolain mukaan

- Oppilaitoksen henkilöstö
- Opiskeluhuollon palveluja toteuttavat sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöt taikka heidän toimeksiannostaan tai muutoin heidän lukuunsa opiskeluhuollon toimenpiteisiin osallistuvat ammattihenkilöt
- Opetusharjoittelua suorittavat
- Muut opetuksen tai yksilökohtaisen opiskeluhuollon toteutukseen osallistuvat
- Opetuksen ja koulutuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet.

Yksilökohtaisen opiskeluhuollon rekistereihin tallennettavien tietojen käsittelyyn sovelletaan aiemmin mainittujen erityislakien ohella yleislakeina ensisijaisesti julkisuuslakia ja toissijaisesti henkilötietolakia (523/1999). Julkisuuslakia sovelletaan aina, kun opiskeluhuollon järjestäjä on viranomainen.

Julkisuuslaissa säädetään salassapitovelvoitteista, joita on sen mukaan kolmenlaisia: asiakirjasalaisuus, vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto. Niiden sisältö määräytyy seuraavasti:

- **Asiakirjasalaisuus** merkitsee, että asiakirjaan tallennettua salassa pidettävää tietoa ei saa antaa sivulliselle (JulkL 22 §).

- **Vaitiolovelvollisuus** merkitsee, että salassa pidettävää tietoa ei saa ilmaista sivulliselle muulla-kaan tavoin, kuten suullisesti tai esimerkiksi nyökkäämällä tai pudistamalla päätä tai erilaisin ilmein (JulkL 23 §). Vaitiolovelvollisuus on jossain määrin laajempi kuin asiakirjasalaisuus, koska sen piiriin kuuluvat myös sellaiset salassa pidettävät tiedot, joita ei ole tallennettu asiakirjoihin.
- **Hyväksikäyttökielto** merkitsee, että salassa pidettävää tietoa **ei saa käyttää** omaksi tai toisen hyödyksi tai toisen henkilön vahingoksi **muussa kuin siinä tarkoituksessa, jossa tieto on saatu** (JulkL 23 §). Tämä vaikuttaa rajoittavasti siihen, kuka voi käytännössä toimia monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenenä tai opiskeluhoitokisterin vastuuhenkilönä, jotta tehtävässä saadut tiedot eivät muodostu esteeksi tehdä opiskelijaa koskevia perusteltuja hallinnollisia toimia tai niihin liittyviä päätöksiä taikka päätöksiä, jotka koskevat tiedon luovuttamista.

Opiskeluhoitokisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä opiskelijaa tai muuta yksityistä henkilöä, **ovat salassa pidettäviä siten kuin** julkisuuslain 24 §:ssä säädetään. Opiskeluhoitokisterin kannalta erityisen merkittäviä ovat seuraavat säännöksen kohdat:

Tietyin edellytyksin salassa pidettäviä ovat asiakirjat, jotka:

- koskevat onnettomuuksiin varautumista tai niiden selvittämistä (kohta 8)
- koskevat opinnäytetyön tai tieteellisen tutkimuksen suunnitelmaa tai perusaineistoa (kohta 21)
- sisältävät tietoja pääsy- tai muusta kokeesta tai testistä (kohta 22)

Ehdottomasti salassa pidettäviä ovat muun muassa

- asiakirjat, jotka koskevat opiskeluhoitokisterin ja opiskelijan opetuksesta vapauttamista
- koesuoritukset
- sellaiset oppilaitoksen antamat todistukset ja asiakirjat, jotka sisältävät oppilaan henkilökohtaisten ominaisuuksien sanallista arviointia koskevia tietoja
- asiakirjat, joista ilmenevät yo-tutkintolautakunnan määräämien arvostelijoiden tehtäviä koskeva koulukohtainen jako, kunnes vuosi on kulunut kyseisestä tutkintokerrasta;

sekä muun muassa asiakirjat, jotka sisältävät tietoja

- henkilön vuosituloista, kokonaisvarallisuudesta tai taloudellista asemasta (23)
- sosiaalihuollon asiakkaasta tai työhallinnon henkilöasiakkaasta sekä tämän saamasta etuudesta tai tukitoimesta taikka sosiaalihuollon tai työvoimahallinnon palvelusta (25)
- henkilön terveydentilasta tai vammaisuudesta tai hänen saamastaan terveydenhuollon ja kuntoutuksen palvelusta (25)
- henkilön seksuaalisesta käyttäytymisestä ja suuntautumisesta (25)
- psykologisesta testistä tai soveltuvuuskokeesta (29)
- henkilön poliittisesta vakaumuksesta, yksityiselämän piirissä esittämistä mielipiteistä, elintavoista, osallistumisesta yhdistystoimintaan tai vapaa-ajan harrastuksiin (poikkeuksena osallistuminen poliittiseen toimintaan, 32 kohta)
- perhe-elämästä tai muista verrattavista henkilökohtaisista oloista (32)
- henkilön salassa pidettävistä yhteys- ja sijaintitiedoista, joita ovat
  - henkilön ilmoittama **salainen puhelinnumero tai matkaviestimen sijaintipaikka**
  - henkilön **kotikunta ja siellä oleva asuinpaikka ja muut yhteystiedot**, jos hän on pyytänyt salassapitoa ja hänellä on perusteltu syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi (31).

Viimeksi mainittu salassapitovelvoite pohjautuu terveyden tai turvallisuuden uhkan vuoksi annettuun turvakieltoon, joka ilmenee väestötietojärjestelmästä. Viranomaiselle, jolle on luovutettu turvakieltoon kohteena olevia tietoja, ei saa luovuttaa tietoja edelleen eikä antaa niitä sivulliselle nähtäväksi tai käsiteltäväksi, jollei laissa toisin säädetä. Viranomaisen on myös huolehdittava siitä, että tiedot saavat käsitellä vain sellaiset henkilöt, joiden tehtäviin kyseisten tietojen käsittely välittömästi kuuluu. (laki väestötietojärjestelmästä ja Väestökisterikeskuksen varmennepalveluista 661/2009, 36 ja 37 §).

Turvakiellossa olevat yhteys- ja sijaintitiedot saattavat joutua erehdyksessä esimerkiksi sellaiselle alaikäistä koskevan huoltoriidan toiselle osapuolelle tai huollosta erotetulle vanhemmalle, jolla on oikeus saada koulusta tai sosiaali- ja terveydenhuollosta lasta koskevat tiedot. Tällaiset yhteys- ja sijaintitiedot on poistettava asiakirjoista luovutettaessa alaikäisen tietoja.

Oikeus poiketa salassapitovelvoitteista

Opiskeluhuollossa salassapitovelvollisuus turvaa keskeisesti opiskelijan ja hänen asiansa käsitte-lyyn osallistuvien läheisten yksityiselämän suojaa ja myös luottamuksen suojaa. Luottamus on opiskelijan - ja tilanteen mukaan hänen huoltajiensa ja muiden läheistensä - oman motivaation ohella ehdoton edellytys yksilökohtaisen opiskeluhuollon onnistumiselle. On kuitenkin tilanteita, joissa salassapitovelvoitteista on oikeus tai velvollisuuskin poiketa. Tässä soveltamisohjeessa käsitellään lähinnä niitä poikkeusperusteita, joista säädetään opiskeluhoitolaissa, perusopetuslaissa tai julkisuuslaissa, ei hallinnollisiin tarkoituksiin säädettyjä poikkeuksia.

Julkisuuslain mukaan salassa pidettävän tiedon saa antaa mm. silloin, kun luovutus perustuu

- lakiin, tai
- sen henkilön suostumukseen, jonka suojaksi salassapitovelvollisuus on säädetty; taikka
- toimeksiantoon.

Jos salassa pidettävä tieto on tarpeen toimeksiannosta suoritettavaa tehtävää varten, eikä sen poistaminen tehtävään liittyvästä aineistosta ole tarkoituksenmukaista, voidaan esimerkiksi konsultatio- tai lausuntopyyntöissä ilmaista kaikki sellaiset salassa pidettävätkin tiedot, joita pyydetyn tehtävän hoitamiseksi tarvitaan.

Toimeksianto voi perustua myös muun muassa ostopalvelusopimukseen. Jos esimerkiksi psykologipalvelut ulkoistetaan kokonaan, voidaan koko opiskeluhuollon psykologin potilasrekisteri antaa palvelun tuottajan hoidettavaksi. Palvelun tuottajalla, joka toimii tällöin teknisenä rekisterinpitäjänä, on kuitenkin oikeus tallentaa ja muutoin käsitellä siihen sisältyviä tietoja vain toimeksiannon edellyttämiä tehtäviä hoitaakseen. Varsinaisena rekisterinpitäjänä säilyy edelleen toimeksiantaja.

Opiskeluhuollon kuraattoritoimintaa koskeva ostopalvelusopimus on laadittava siten kuin sosiaali- huollon asiakasasiakirjalaisissa säädetään, ja samoja periaatteita voidaan hyödyntää myös psykologi- palveluihin.

Opiskeluhoitolaissa, perusopetuslaissa sekä opiskeluhuollon palveluita koskevissa potilaslaissa ja sosiaalihuollon asiakaslaissa on tarkempia säännöksiä siitä, millä perusteilla opiskeluhuollon rekistereihin sisältyviä tietoja saa antaa sivullisille. Siltä osin kuin opiskeluhoitolaissa nimenomaisesti säädetään toisin, koulun henkilöstö sekä myös terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattihenkilöt saavat opiskeluhoitoasiassa antaa toisilleen tietoja, jotka ovat heidän omaa ammattialaansa koskevien säännösten mukaan salassa pidettäviä. Monialaisen asiantuntijaryhmän työssä saatuihin ja opiskeluhoitorekisteriin tallennettuihin tietoihin sovelletaan opiskeluhoitolaissa salassapitoa ja siitä poikkeamista koskevia säännöksiä riippumatta siitä, minkä alan ammattihenkilö ne on laatinut.

Oikeus antaa sivulliselle opiskeluhoitorekisteriin sisältyviä tietoja

Opiskeluhoitolaissa mukaan tietoja, jotka on tallennettu opiskeluhoitorekisteriin monialaisen asiantuntijaryhmän työskentelyn yhteydessä, saa antaa sivulliselle vain, jos siihen on

- luovuttamiseen oikeuttava **lain säännös**, tai
- asianomaisen henkilön **kirjallinen, yksilöity suostumus**. Ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, suostumuksen voi antaa hänen laillinen edustajansa (22 §).

Opiskelija itse on aina säännöksessä tarkoitettu asianomainen henkilö. Henkilö, jonka suojaksi salassapitovelvollisuus on säädetty ja jonka suostumus tarvitaan, saattaa kuitenkin olla muukin kuin opiskelija. Jos opiskelijan läheinen (esimerkiksi vanhempi) on oppilaan asiaa käsiteltäessä kertonut itse itsestään ja muista yksityishenkilöistä salassa pidettäviä tietoja, ne on sosiaalihuollon asiakasasiakirjalain mukaan kirjattava erilliseen asiakirjaan (ShAaL 20 §). Noiden tietojen osalta tiedot kertonut läheinen on henkilö, jonka suostumus tarvitaan.

Alaikäisen tai täysi-ikäisen vajaanlaisen osalta suostumuksen antaa hän itse, jos hän kykenee arvioimaan annettavan suostumuksen merkityksen. Laillinen edustaja, jota säännöksessä tarkoitetaan, on alaikäisen huoltaja tai esimerkiksi täysi-ikäisen kehitysvammaisen edunvalvoja, mikäli edunvalvojalla on edunvalvojamääräyksensä perusteella valtuus päättää tämän henkilökohtaisista asioista.

Jos tietoja luovutetaan sivulliselle suostumuksella, on suostumuksen oltava kirjallinen. Se on myös yksilöitävä siten, että suostumuksesta voidaan päätellä, mitä tietoja, kenelle ja missä tarkoituksessa saa antaa.

Jos opiskeluhuoltorekisterin salassa pidettäviä tietoja luovutetaan pyynnöstä lain nojalla sivulliselle, on tiedon pyytäjän perusteltava pyyntönsä, selvitettävä mihin tarkoitukseen hän tietoja pyytää sekä esitettävä, minkä säännöksen nojalla hän on oikeutettu tiedot saamaan. Pyyntö on syytä aina vaatia kirjallisena ja tallentaa opiskeluhuoltorekisteriin. Esimerkkinä voi mainita pyynnön, jonka rehtori tekee saadakseen rekisteristä sellaiset välttämättömät tiedot, joita hän tarvitsee perusopetuksessa erityisen tuen päätöksen pohjaksi. Ne voidaan ja tuleekin luovuttaa perusopetuslain 40.2 §:n tai 41.4 §:n mukaisesti ilman opiskelijan tai huoltajan suostumusta. Sama henkilö ei kuitenkaan voi sekä pyytää ja käyttää tietoja hallinnollisen päätöksen pohjaksi että tehdä rekisterin vastuuhenkilönä päätöstä niiden luovuttamisesta. Nämä tehtävät on erotettava toisistaan.

Jos yksilökohtaisen opiskeluhuollon rekistereihin sisältyviä tietoja on **oikeus luovuttaa, voidaan se toteuttaa myös teknisen käyttöyhteyden avulla** (21.5 §) Ennen käyttöyhteyden avaamista on luovuttajan kuitenkin varmistettava, että tietojen suojauksesta huolehditaan asianmukaisesti.

Oikeus poiketa salassapitovelvoitteista opiskeluhuollon tehtävissä

Niillä ammattilaisilla, jotka osallistuvat yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen, on salassapitovelvollisuuden estämättä **oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen** sellaiset **salassa pidettävätkin tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi tai toteuttamiseksi**. Samoin edellytyksin tietoja voi luovuttaa myös opiskeluhuollosta vastaavalle viranomaiselle. (23.2 §)

Tämä säännös antaa opiskeluhuollossa toimiville eri ammattilaisille rajatun mahdollisuuden keskustella yhdessä siitä, olisiko jollekulle opiskelijalle tarvetta tarjota yksilökohtaisen opiskeluhuollon tukea - joko yksittäistä opiskeluhuollon palvelua taikka monialaisen asiantuntijaryhmän tukea - sekä siitä, kuka ottaa vastuun asian eteenpäin viemisestä opiskelijan tai tarvittaessa huoltajan kanssa. Säännöksessä rajataan mahdollisuus vaihtaa salassa pidettäviä tietoja kuitenkin vain **opiskeluhuollon järjestämisen ja toteuttamisen kannalta** välttämättömiin tietoihin. Tässä tarkoituksessa säännös antaa jossain määrin laajemman oikeuden paljastaa salassa pidettäviä tietoja kuin perusopetuslaki, jonka 40 § oikeuttaa edelleen opiskeluhuollon eri tehtävissä toimivat keskustelemaan vain sellaisista salassa pidettävistä seikoista, jotka ovat välttämättömiä **opetuksen järjestämiseksi** – esimerkiksi yksittäisen oppilaan oppimisen erityisen tuen tarpeen taikka koulu- tai luokkasiirron arvioimiseksi.

Opiskelijan - tai tilanteen mukaan laillisen edustajan - suostumus tarvitaan aina siihen, että monialainen asiantuntijaryhmä voidaan koota opiskelijan tueksi. Monialaisessa asiantuntijaryhmässä on sallittua keskustella juuri tuon ryhmän antaman **tuen toteuttamisen kannalta välttämättömistä**

seikoista riippumatta salassapitovelvoitteista. Tämä antaa mahdollisuuden ilmaista ryhmän jäsenten kesken arkaluonteisia ja salassa pidettäviä tietoja huomattavasti laajemmin kuin tuen tarpeen arviointi tai sen järjestäminen edellyttävät. Suostumuksen antajaa on informoitava tästä ennen kuin hän antaa suostumuksensa. Näin säilytetään myös opiskelijan – ja tilanteen niin edellyttäessä huoltajan – luottamus ryhmän toiminnan aikana ja sen jälkeen.

Tarkoituksena ei ole ollut, että opiskeluhuollon nimissä muussa tarkoituksessa ilmaistaan yksittäisessä opiskeluhuollon palvelussa saatuja tietoja muille opiskeluhuoltoa toteuttaville. Jos esimerkiksi terveydenhoitaja arvioi, että opiskelija hyötyisi keskustelusta kuraattorin tai psykologin kanssa, mutta ei katso tarpeelliseksi laajemman asiantuntijaryhmän kokoamista tai asian arvioimista opetushenkilöstön edustajien kanssa, on oikea menettely ottaa asia puheeksi suoraan opiskelijan tai hänen huoltajansa kanssa henkilökohtaisesti.

On myös täysin sopivaa koota opiskelijan tueksi opiskeluhuollon palveluiden (opiskeluhuollon kuraattori ja psykologi sekä koulu- tai opiskeluterveydenhuolto) eri toimijoiden kesken yhteinen palvelu, jossa nuo osapuolet suostumuksen varaisesti ilmaisevat toisilleen tietoja oman ammattialansa normien ja toimintakäytäntöjen mukaisesti. Näistä ei informoida ilman opiskelijan suostumusta laajemmin muita opiskeluhuollon osapuolia, ellei perusopetuslain 40 § tai opiskeluhuollon tarpeen laajempi selvittely muuta edellytä. Tällöinkin se on luottamuksen säilyttämiseksi syytä tehdä avoimesti niin, että asianomaiset ovat siitä tietoisia, koska koko yksilökohtainen opiskeluhuolto on saajalleen vapaaehtoista ja luottamukseen perustuvaa tukea. Sitä ei voida toteuttaa ilman asianomaisten omaa myötävaikutusta.

Monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa muilta tarpeelliseksi katsomiltaan asiantuntijoilta, ja siinä tarkoituksessa ilmaista heille sellaiset salassa pidettävätkin tiedot, jotka ovat välttämättömiä tuon konsultaation antamiseksi (19.3 §). Konsultaatiota ei kuitenkaan tässäkään tilanteessa voida pyytää sellaiselta asiantuntijalta, jonka osallistumisen monialaisen asiantuntijaryhmän toimintaan opiskelija tai hänen laillinen edustajansa on kieltänyt.

Kuraattorin pyytämään ja antamaan konsultaatioon liittyy erityinen piirre. Sosiaalihuollon asiakaslain 17 § antaa sekä konsultaatiota pyytävälle että sitä antavalle sosiaalihuollon toimijalle oikeuden oma-aloitteisesti ilmaista sellaisia salassa pidettäviä tietoja, jotka ovat välttämättömiä alaikäisen hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi taikka niiden järjestämiseksi tai toteuttamiseksi. Edellytyksenä on, että se on tarpeen lapsen edun vuoksi.

Oppimisen tukea (tehostettu ja erityinen tuki) järjestettäessä on perusopetuslaissa velvoite monialaiseen yhteistyöhön opiskeluhuollon ammattihenkilöiden kanssa (16 ja 17 §). Tämä yhteistyövelvoite voidaan hoitaa konsultoimalla opiskeluhuollon palvelujen henkilöstöä.

Edellä esitetyn lisäksi uudet opiskeluhuoltoa koskevat säännökset **oikeuttavat opiskeluhuollon eri toimijat tekemään salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoituksen poliisille väkivallan uhkasta** oma-aloitteisesti, jos henkilö saa työ- tai virkatehtävässään tiedon, jonka perusteella arvioi, että jotakuta henkilöä tai hänen läheistään uhkaa väkivalta. Arvioitu uhka voi olla perheen sisäinen tai lähisuhteeseen liittyvä taikka esimerkiksi toiseen opiskelijaan, työntekijään tai oppilaitokseen kohdistuva.

Velvollisuus luovuttaa salassa pidettäviä tietoja

Useissa eri laeissa säädetään viranomaisten oikeudesta saada salassa pidettäviä tietoja taikka velvollisuudesta luovuttaa niitä tietyille viranomaiselle. Nämä tietojenluovutusvelvoitteet ovat usein erilaisia opiskeluhuoltoa toteuttaville eri ammattiryhmille, eikä niitä ole mahdollista käsitellä kaikkia tässä yhteydessä.

Perusopetuslain 41.4 § velvoittaa sekä yksityiset että julkiset sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajat luovuttamaan opetuksen järjestäjälle sellaiset salassa pidettävätkin tiedot, jotka ovat välttämättömiä oppilaan opetuksen järjestämiseksi.

Kaikkia opiskeluhoollon ammattiryhmiä koskee sosiaalihuollon asiakaslain 20 §, joka velvoittaa sekä yksityisiä että julkisia sosiaali- ja terveystalveluiden tuottajia sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä luovuttamaan salassa pidettäviä tietoja sosiaalihuollon viranomaisen laissa säädettyjen tehtävien toteuttamiseksi.

Astetta vaativampi on lastensuojelulain 25 §:ssä säädetty velvollisuus ilmoittaa oma-aloitteisesti sosiaalihuollon viranomaiselle lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta. Tämä säännös koskee kaikkia opiskeluhoollon toteuttamiseen osallistuvia tahoja. Saman pykälän 3 momentin mukaan heidän on lisäksi ilmoitettava poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu joko rikoslain (39/1889) 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko taikka rikoslain 21 luvussa tarkoitettu henkirikos tai sellainen pahoinpitely, joka ei ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen ottaen huomioon väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat.

Sosiaalihuollon asiakaslain 18 § velvoittaa opiskeluhoollon kuraattoria antamaan poliisille, syyttäjälle ja tuomioistuimille tietoja tietyin edellytyksin ja toisaalta oikeuttaa luovuttamaan niitä oma-aloitteisestikin tietyin kriteerein. Terveydenhuollon ammattihenkilöitä puolestaan koskee todistamiskielto, joka sallii tietojen luovuttamisen näille tahoille vain rajatuin perustein.

Uuden sosiaalihuoltolain 35 §:ssä säädetään velvollisuudesta ohjata henkilö, jonka sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, hakemaan sosiaalipalveluja, taikka hänen luvallaan ottaa yhteyttä kunnan sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin. Jos suostumusta ei voida saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, taikka jos lapsen etu sitä välttämättä vaatii, on salassapitosäännösten estämättä tehtävä viipymättä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta. Mainitut velvoitteet koskevat kaikkia opiskeluhoollossa toimivia.

Tietojen luovutukseen liittyvät pyynnöt ja kirjaukset

Kun joku pyytää opiskeluhoollon rekistereihin tallennettuja tietoja, on luovutuspyyntö syytä vaatia etukäteen kirjallisena ja perusteltuna. Pyyntöstä on ilmentävä säännös, johon luovutus perustuu tai asiakkaan kirjallinen suostumus sekä riittävä tilanteen ja tiedontarpeen kuvaus. Näin tietojen luovuttaja voi varmistua siitä, että luovutus on lainmukainen ja arvioida, mitä tietoja pyytävä tarvitsee ja on oikeutettu saamaan. Erittäin kiireellisessä tilanteessa (esimerkiksi selvitetäessä lastensuojelun kiireellisen sijoituksen tarvetta) voi ensin suullisestikin selvittää pyynnön perusteet ja pyytävä lähettämään kirjallisen luovutuspyynnön myöhemmin. Tällöin on kuitenkin aina varmistuttava (esimerkiksi soittamalla itse sosiaalipäivystyksen numeroon), että puhelimitse asioitaessa tietoja pyytävä on juuri se, joka ilmoittaa olevansa.

Tietojen luovutuksesta tehdään asianomaisten säännösten mukaiset kirjaukset siihen opiskeluhoollon rekisteriin, josta tiedot luovutetaan. *Potilasasiakirjamerkinnöistä* on potilasasiakirja-asetuksen mukaan ilmentävä, milloin, mitä tietoja ja kenelle on luovutettu, kuka tiedot on luovuttanut sekä onko luovutus perustunut lakiin vai kirjalliseen, suulliseen tai asiayhteydestä ilmenevään suostumukseen. Myös tieto siitä, että potilas on kieltänyt luovutuksen, on tehtävä merkintä.

Kuraattorin asiakasasiakirjoihin kirjataan asiakasasiakirjalain mukaan, mitä tietoja, kenelle, milloin ja mihin käyttötarkoitukseen on luovutettu, kuka tiedot on luovuttanut, sekä luovutuksen pe-

rusteena oleva säännös tai suostumusta koskevat tiedot. Jos opiskeluhoitokertomukseen sisältyviä tietoja annetaan sivulliselle, on kertomukseen *opiskeluhoitola*in mukaan merkittävä, millä perusteella ja mitä tietoja on luovutettu sekä kenelle sivulliselle.

Opiskeluhoillon ohjaus, seuranta ja valvonta

Ohjaus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ohjaa ja kehittää yhteistyössä Opetushallituksen kanssa psykologin ja kuraattorin palveluja sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa.

Seuranta ja arviointi

Koulutuksen järjestäjän on arvioitava opiskeluhoillon toteutumista yhteistyössä kunnan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Arvioinnin keskeiset tulokset on julkistettava.

Opetushallitus ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos seuraavat säännöllisesti opiskeluhoitola

in toimeenpanoa kouluterveyskyselyillä sekä terveyskeskuksille ja oppilaitoksille sunnatuilla kyselyillä. Koulutuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä toimitettava Opetushallitukselle ja Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselle seurannassa tarvittavat tiedot. Eduskunnan lausuman mukaan koko lain toimeenpanon seuranta valmistuu keväällä 2018.

Valvonta

Sosiaali- ja terveystoimen lupa- ja valvontavirasto Valvira ja aluehallintovirastot valvovat opiskeluhoillon palveluja sosiaali- ja terveystoimen lainsäädännön mukaisesti. Aluehallintovirastolla on oikeus oma-aloitteisesti ottaa tutkittavaksi, onko koulutuksen järjestäjä järjestänyt 6 §:ssä säädetyn opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhoillon tämän lain mukaisesti. Koulutuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa opiskeluhoillon kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta.

Muu toimeenpanon tuki: Oppaat ja tiedotuskanavat

- Monialainen opiskeluhoito ja sen johtaminen. Opas 36, THL 2015.
- Oppilas- ja opiskelijahuollon [www-opas](http://www.opas.opph.fi) (OPH-THL) päivitetään 2015
- Tietoa opiskeluhoillosta löytyy muun muassa Opetushallituksen (OPH.fi) ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL.fi/lapset, nuoret ja perheet) kotisivuilta
- Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto. Opetushallituksen ohjauskirje 2015. http://www.oph.fi/download/163540_Oppilashuolto_ja_kolmiportainen_tuki.pdf

LIITTEET

Liite 1. Opiskeluhoitoa koskeva lainsäädäntö sekä lainvalmistelun asiakirjat:

- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) <http://www.finlex.fi/linkit/sd/20131287>
- Laki perusopetuslain muuttamisesta (1288/2013) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131288>
- Laki lukiolain muuttamisesta (1289/2013) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131289>
- Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta (1290/2013) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131290>
- Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain muuttamisesta (1291/2013) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131291>
- Laki lastensuojelulain 9 ja 12 §:n muuttamisesta (1292/2013) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131292>
- Laki terveydenhuoltolain 16 ja 17 §:n muuttamisesta (1293/2013) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131293>

sekä

- Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta (1294/2013) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131294>
- Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta (1409/2014) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141409>
- Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta (274/2015) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150274>
- Laki oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta (791/2014) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140791>

Lakiin liittyvät perustelut löytyvät seuraavista asiakirjoista:

- Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 67/2013) <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130067>
- Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunto (StVL 16/2013 vp) sivistysvaliokunnalle https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Documents/stvl_16+2013.pdf
- Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö (SiVM 14/2013 vp) https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/mietinto/Documents/sivm_14+2013.pdf
Eduskunta teki hallituksen esitykseen (HE 67/2013) <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130067> useita muutoksia, jotka käyvät ilmi sivistysvaliokunnan mietinnöstä (SiV 14/2013). <https://www.edilex.fi/mt/sivm20130014>
Hallituksen esityksen pykälät ja yksityiskohtaiset perustelut eivät siten kaikilta osin vastaa nyt voimassa olevaa lakia. Kokonaiskuvan saamiseksi on edellä mainittuja asiakirjoja luettava rinnakkain.
- Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta (HE 189/2014) <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140189>
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 18 §:n, potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 13 §:n, perusopetuslain 40 §:n, taiteen perusopetuksesta annetun lain, oppilas- ja opiskelijahuoltolain 23 §:n, vapaasta sivistystyöstä annetun lain 21 a §:n, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 43 §:n, lukiolain 32 §:n, yliopistolain 90 a §:n, ammattikorkeakoululain 65 §:n, nuorisolain, pelastuslain 86 §:n ja hätäkeskustoiminnasta annetun lain 20 §:n muuttamisesta (HE 333/2014 - uudet säännökset koskevat eri viranomaisten oikeutta ilmoittaa oma-aloitteisesti poliisille tietoonsa tulleesta väkivallan uhkasta) <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140333>

Opiskeluhoitolakiin tehdyt muut muutokset ja niiden keskeinen sisältö:

LAINMUUTOS 1409/2014

- Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan lausunto (StVL 15/2014 vp) sivistysvaliokunnalle <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=stvl+15/2014>
- Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö (StVM 16/2014 vp) <https://www.edilex.fi/mt/stvm20140016>

Muutoksella oppilaitoksen sijaintikunta veloitettiin järjestämään opiskeluhoillon psykologi- ja kuraattoripalvelut myös yksityisten ja valtion koulujen perusopetuksen oppilaille, mikäli opetuksen järjestäjä ei itse halua omalla kustannuksellaan näitä palveluja järjestää. Muutoksen myötä yksityisissä ja valtion kouluissa perusopetuksessa olevat oppilaat saatiin kunnallisten psykologi- ja kuraattoripalvelujen piiriin.

Samalla lain 19 ja 20 §:n terminologiaa täsmennettiin. Pykälien sanamuotoa muutettiin siten, että niissä puhutaan 14 §:n 4 momentissa tarkoitettusta monialaisesta asiantuntijaryhmästä eikä opiskeluhoitoryhmästä.

LAINMUUTOS 274/2015

- Eduskunnan hallintovaliokunnan mietintö (HaVM 41/2014 vp) <https://www.edilex.fi/mt/havm20140041>

Muutoksella säädettiin poikkeus salassapitovelvollisuuteen. Opiskeluhoillon tehtäviä hoitavilla on oikeus ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten tarvittavat tiedot laissa säädetyin edellytyksin.

LAINMUUTOS 791/2014 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140791>

- Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö (SiVM 7/2014) <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=sivm+7/2014>

Muutos tulee voimaan 1.8.2015. Muutoksen jälkeen Opetushallitus antaa opetussuunnitelman perusteissa tai muussa määräyksessä määräykset opiskeluhoiltosuunnitelman laatimisesta.

Liite 2. Opiskeluhoitolain edellyttämät Opetushallituksen määräykset:

Opetushallitus on uudistanut opetussuunnitelmien, tutkintojen ja koulutuksen perusteet kaikkien lain soveltamisalaan kuuluvien koulutusmuotojen osalta siten, että opetuksen ja koulutuksen järjestäjät ovat voineet ottaa uuden lain mukaiset opetussuunnitelmat käyttöön 1.8.2014. Opetushallitus on antanut seuraavat uudistuksen edellyttämät määräykset:

- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muuttaminen (OPH:n määräys 3.3.2014, 5/011/2014)
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muuttaminen (OPH:n määräys 3.3.2014, 4/011/2014)
- Nuorille tarkoitettun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden muuttaminen (OPH:n määräys 3.3.2014, 6/011/2014)
- Lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteiden täydentäminen (OPH:n määräys 16.6.2014, 17/011/2014)
- Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteiden muuttaminen (OPH:n määräys 16.6.2014, 19/011/2014)
- Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muuttaminen (OPH:n määräys 18/011/2014, 16.6.2014)
- Lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen opetussuunnitelman perusteiden muuttaminen (OPH:n määräys 20/011/2014, 3.3.2014)
- Kodin ja oppilaitoksen yhteistyön ja opiskelijahuollon keskeiset periaatteet sekä opetustoi-
meen kuuluvan opiskelijahuollon tavoitteet ammatillisessa koulutuksessa (OPH:n määräys
101/011/2014), voimassa 1.8.2015 alkaen
- Kodin ja oppilaitoksen yhteistyön ja opiskelijahuollon keskeiset periaatteet sekä opetustoi-
meen kuuluvan opiskelijahuollon tavoitteet ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavissa
koulutuksissa (OPH:n määräys 94/011/2014), voimassa 1.8.2015 alkaen

Opetushallituksen määräykset löytyvät Opetushallituksen sivuilta www.oph.fi → säädökset ja ohjeet → Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet

Em. määräykset löytyvät koottuna myös http://www.oph.fi/oppilashuollon_opas

Liite 3. Suomen Kuntaliiton ja tietosuojavaltuutetun toimiston ohje tietosuojan toteuttamisesta kunnassa

Suomen Kuntaliitto ja tietosuojavaltuutetun toimisto ovat aikoinaan yhteistyössä laatineet ohjeen ”Tietosuojan toteuttaminen kunnassa. Osa II. Henkilörekisterilain säännösten soveltamisesta kunnassa.” Sanotun ohjeen erikoissairaanhoidon kuntalaskutusta koskevassa liitteessä 7 todetaan, että kunnalla on maksajana oikeus sellaisiin, mutta vain sellaisiin salassa pidettäviin tietoihin, jotka vaikuttavat kunnan maksun määräytymiseen.

Ohjeessa suositettiin kuntalaskutuksessa ensisijaisesti menettelyä, jossa laskuttaja varmistaisi väestötietojärjestelmästä hoidettujen henkilöiden maksuvelvollisen kotikunnan. Laskuun ei lainkaan liitetäisi potilaiden nimi- tai muita tunnistetietoja.

Jos maksava kunta edellyttää saavansa yksilöidyn tiedon hoidetuista henkilöistä ja toteutetuista toimenpiteistä, ohjeessa suositellaan kaksiosaista laskua siten, etteivät hoidetut henkilöt ja suoritettut toimenpiteet ole koskaan laskussa liitettävissä toisiinsa. Varsinaiseen laskuun sisältyisivät tällöin markkamääräiset laskutustiedot sekä tiedot siitä, paljonko toimenpiteitä on toteutettu, mutta ei hoidettujen potilaiden henkilötietoja. Erillisessä liiteosassa luettelaisiin hoidettujen potilaiden nimet ja/tai henkilötunnukset, palveluja antanut toimintayksikkö sekä tarvittaessa hoitoaika (tai käyntikerat).

Kaksiosainen lasku lähetettäisiin aiempaa ohjetta soveltaen siihen organisaatioon, jolle kunta on antanut tehtäväksi järjestää opiskeluhuollon kuraattorin ja psykologin palvelut. Laskun asiatarkastuksen tekisi aina se toiminnasta vastaava alan ammattihenkilö, jolle tehtävä kunnan työjärjestyksen mukaan kuuluu. Hän tekisi laskuun asianmukaiset merkinnät. Laskun liiteosa, josta ilmenee henkilötietoja, jäisi asiatarkastuksen suorittaneelle taholle, joka säilyttäisi sitä hallinnollisena asiakirjana, erillään toimintayksikön omista potilas- tai asiakasrekistereistä.

Henkilöihin yhdistettävät salassa pidettävät, arkaluonteiset tiedot ovat myös laskuun merkittyinä salassa pidettäviä, arkaluonteisia henkilötietoja, jotka on suojattava asianmukaisesti. Kunnan taloushallintoon tulisi ohjeen mukaan lähettää hyväksyttäväksi lopullisesti ainoastaan laskun ykkösosa, josta palvelun käyttäjät eivät ole nähtävissä. Ohje on aikoinaan laadittu erikoissairaanhoidon kuntalaskutusta varten, mutta siinä suositeltua menettelyä ja periaatteita noudattaen voidaan suojata arkaluonteiset henkilötiedot asianmukaisesti myös opiskelijoiden kotikuntiin kohdentuvassa, opiskeluhuollon palveluihin liittyvässä kuntalaskutuksessa.